

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยขอใช้ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีการศึกษาดนตรีไทย
2. แนวคิดทฤษฎีการบริหารการจัดการเรียนการสอน
3. แนวคิดทฤษฎีรูปแบบ
4. แนวคิดและทฤษฎีการประเมินรูปแบบ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีไทย

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีไทย เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยเพื่อรูปแบบการจัดการการศึกษาดนตรีไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีสาระสำคัญ ดังนี้

ความหมายและความสำคัญของดนตรีไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 1112) ได้ให้ความหมายของคำว่า ดนตรีไว้ว่า “ดนตรี คือ เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง เครื่องบรรเลงซึ่งมีเสียงดังทำให้อวัยวะสั่นไหวหรือเกิดอารมณ์รัก โศกหรืออื่นจริง เป็นต้น ได้ตามทำนองเพลง” และให้ความหมายของคำว่าส่งเสริมไว้ว่า “ส่งเสริม คือ เกื้อหนุน ช่วยเหลือสนับสนุนให้ดีขึ้น เช่น ส่งเสริมการลงทุน ส่งเสริมการศึกษา”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น การส่งเสริมดนตรีไทย คือ การสนับสนุนช่วยเหลือในการสอนและการจัดกิจกรรมทางด้านดนตรีไทย ซึ่งดนตรีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสั่งสมมาแต่ในอดีตจนสืบต่อมาถึงปัจจุบัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ศึกษากันมาอย่างมีระบบระเบียบแบบแผน เช่นเดียวกับศาสตร์สาขาอื่นๆ การสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรี หากไม่ได้รับการยอมรับของสังคมในแต่ละสมัยย่อมสูญหายไปโดยแนวคิดการสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีนั้น วิเชียร กุศลทัศน์ (2548: 28) ได้แบ่งแนวคิดไว้ ดังนี้

1. จะต้องมีการสะสมและสืบทอดมาโดยไม่ขาดตอน ขาดระยะ

2. ต้องไม่ปล่อยให้มืออยู่อย่างไคร้คงมืออยู่อย่างนั้น หรือหายตกลงไปตามกาลเวลา แต่ตรงกันข้ามจะต้องพยายามคิดค้นให้มีแปลกใหม่เพิ่มเติมจากของเดิมอยู่เสมอและต้องให้เข้ากันด้วยดีกลมกลืนกับของเก่าด้วย

3. จะต้องส่งเสริมเผยแพร่ไปในหมู่ของชนชาติตนเอง และถ้าสามารถทำได้ก็ให้เผยแพร่ไปถึงชนชาติอื่นทั้งใกล้และไกลด้วยก็ยิ่งดี

4. จะต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพและสิ่งแวดล้อมเฉพาะหน้าและเหตุการณ์ในปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของดนตรีไทยและประเภทต่างๆ ของดนตรีไทย

ดนตรีไทยเป็นศิลปะชั้นสูงแขนงหนึ่งซึ่งอยู่กับคนไทยมาตลอดประวัติศาสตร์และถือว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่สืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ เนื่องจากดนตรีไทยไม่มีการบันทึกเป็นตัวโน้ต การเรียนดนตรีไทยจึงต้องเรียนด้วยการ “จำ” เท่านั้น โดยเรียน (ต่อเพลง) จากครู ซึ่งแหล่งที่สามารถจะศึกษาวิชาดนตรีได้ก็คือ ตามบ้านของขุนนางชั้นสูงซึ่งในแต่ละบ้านจะมีวงพิณพาทย์เป็นของตนเอง เพื่อเป็นการประดับบารมี ผู้ที่จะเรียนวิชาดนตรีก็ต้องเข้ามาพักอาศัยอยู่ในบ้านนั้น เพราะการเรียนดนตรีต้องใช้เวลานานมาก อาจจะเป็นเดือนหรือเป็นปีบางครั้งก็ต้องต่อเพลงกันตั้งแต่เช้าจนถึงดึก เมื่อศึกษาจนเล่นได้แล้วก็มักจะกลายเป็มนักดนตรีของบ้านนั้นๆ ต่อไป และในบางโอกาสบรรดาขุนนางทั้งหลายก็จะนำวงดนตรีของตนเองออกมาประชันกันเพื่อแข่งกันว่าวงของใครจะมีฝีมือหรือทางดีกว่ากัน “ทาง” ในที่นี้ หมายถึง แนวทำนองที่เล่นให้แปลกออกไปจากทำนองเดิม โดยยังคงยึดทางหลักหรือแนวทำนองเดิมเป็นหลัก ส่วนทางที่เปลี่ยนไปก็จะเรียกตามสถานที่ที่วงนั้นประจำอยู่ เช่น ทางอยุธยา คือ วงที่มาจากอยุธยาหรือทางหลวงประดิษฐ ก็เป็นทางที่ท่านเป็นผู้แปลงเอาไว้ เป็นต้น (อุทิศ นาคสวัสดิ์. 2548: 5)

เมื่อแรกที่จะเข้ามาฝึกวิชาดนตรีนั้นผู้เรียนจะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาครูเป็นขั้นตอนแรก แล้วครูก็จะเริ่มสอนด้วยการจับมือให้ตี ช้องเป็นเครื่องที่มีหน้าที่ทำทำนองหลัก ในขณะที่เครื่องอื่นๆ กำลังเล่นทางกันอย่างสนุกสนาน ช้องวงใหญ่ก็ยังคงทำหน้าที่ทำทำนองหลักเรื่อยไปอย่างมั่นคง เพื่อที่เครื่องอื่นๆ จะได้ไม่หลงทำนอง ยกเว้นในกรณีที่มีการ “เดี่ยว” ช้องจึงจะมีโอกาสได้เล่นทางกับเขาบ้าง ส่วนเพลงที่จะต่อให้เป็นเพลงแรก คือ สาธุการ ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู ซึ่งเครื่องดนตรีไทยส่วนมากก็ได้ถูกออกแบบมาสำหรับที่จะต้องนั่งเล่นอยู่แล้ว

เมื่อเรียนไปได้ระยะหนึ่งจนมีความชำนาญและสามารถที่จะเล่นเพลงได้บ้างแล้วลูกศิษย์ทุกคนจะต้องเข้าพิธีครอบครู โดยประธานหรือครูจะเป็นผู้ครอบหัวฤๅษี ซึ่งเป็นครูใหญ่ให้กับศิษย์ทุกคน เชื่อกันว่าเมื่อได้ผ่านพิธีครอบครูนี้แล้วจะทำให้มีความจำและความเข้าใจในการต่อเพลงดีขึ้น รวมทั้งศิลปินแขนงต่างๆ ก็ต้องมาเข้าพิธีนี้กันทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนรำ คนพิณพาทย์ (นักดนตรี) หรือ

แม้แต่นักร้อง นักแสดงสมัยใหม่ก็นิยมมาเข้าพิธีนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลและความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ พิธีครอบครุนี้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ๑๖ ครั้ง ที่วัดพระพิเรน กรุงเทพมหานคร หรือครุบางคนที่มีลูกศิษย์ มากและเป็นครูที่มีชื่อเสียง ก็อาจจะจัดพิธีให้ครุเป็นการเฉพาะ เช่น หม่อมคึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ซึ่งได้จัด ให้มีพิธีครอบครุที่บ้านของตนเองเป็นประจำทุกปี เมื่อมีความชำนาญมากขึ้นแล้ว ก็จะต่อเพลงที่สูงขึ้น เป็นลำดับ ซึ่งเป็นเพลงชั้นสูงต่างๆ เช่น เพลงตระต่างๆ จนถึงเพลงตระเทพนิมิต ซึ่งใช้ในพิธีครอบครุ ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีอายุครบ 30 ปี ขึ้นไป ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว ในสมัยก่อนจะต้องได้รับพระบรม- ราชานุญาตจากพระมหากษัตริย์ก่อนจึงจะต่อเพลงนี้ได้ ถึงแม้ว่าดนตรีไทยจะไม่ใช้ตัวโน้ตสำหรับบรรเลง แต่ดนตรีไทยก็มีโน้ตเหมือนดนตรีสากลทั่วโลก เพียงแต่นักดนตรีไทยมีแต่คีย์เมเจอร์เท่านั้น คือ คีย์ C หรือ Am เพราะดนตรีไทยไม่มีชาร์ปหรือแฟลต

ประเภทต่างๆ ของเครื่องดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยแบ่งออกได้ตามหลักสากล เป็น 4 ประเภท คือ ดิด สี ดี เป่า ซึ่งมี เครื่องดนตรีหลัก (www.dontrithai.com. 2548) ดังนี้

1. เครื่องดิด ได้แก่ พิณ จะเข้
2. เครื่องสี ได้แก่ ซอต่างๆ
3. เครื่องดี ได้แก่ ระนาด ซ้อง กลอง ฉิ่ง
4. เครื่องเป่า ได้แก่ ปี่ชนิดต่างๆ ขลุ่ย

สำหรับเครื่องตียังแบ่งออกได้เป็นเครื่องทำทำนอง คือ ระนาดและซ้อง และเครื่อง ประกอบจังหวะ คือ กลองชนิดต่างๆ โหม่ง กรับ โดยมีฉิ่งเป็นเครื่องกำกับจังหวะ

วงดนตรีไทย

การที่จะนำเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ มาเล่นประกอบกันเพื่อให้เป็นวงนั้นได้กำหนด เอาไว้ว่าจะต้องประกอบด้วยเครื่องดนตรีอย่างน้อย 3 ประเภท คือ

1. เครื่องเป่า
2. เครื่องประกอบจังหวะ
3. เครื่องกำกับจังหวะ (ฉิ่ง)

วงดนตรีที่มีขนาดเล็กที่สุด คือ วงสระระหมา ประกอบด้วย ปี่ชวาเป็นเครื่องเป่า กลอง แหกเป็นเครื่องประกอบจังหวะ และฉิ่งเป็นเครื่องกำกับจังหวะ ซึ่งมีเครื่องดนตรีครบ ทั้ง 3 ประเภท

ประเภทต่างๆ ของวงดนตรีไทย

ประเภทของวงดนตรีไทย (มนตรี ตราโมท. 2528: 34) แบ่งออกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. วงปี่พาทย์ไม้แข็ง เป็นวงปี่พาทย์ที่มีเสียงดังฟังชัด เหมาะสำหรับงานแสดง กลางแจ้งหรือประกอบการแสดงต่างๆ ไป วงปี่พาทย์ไม้แข็งเป็นวงที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภท

เครื่องเป่าและเครื่องตี นิยมบรรเลงทั่วไป เช่น บรรเลงดนตรีล้วนๆ หรือประกอบการขับร้อง มี 3 ขนาด ดังนี้

1.1 วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องห้า ประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ซ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด

1.2 วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่ ประกอบด้วย ปี่นอก ปี่ใน ระนาดเอก ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ฉาบเล็ก กรับ โหม่ง

1.3 วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องใหญ่ ประกอบด้วย ปี่ใน ปี่นอก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงเล็ก ซ้องวงใหญ่ ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับ โหม่ง

2. วงปี่พาทย์ไม้นวม เป็นวงปี่พาทย์ที่มีเสียงนุ่มนวลกว่าวงปี่พาทย์ไม้แข็ง เสียงไม่ดังเกินไป จึงเหมาะแก่การบรรเลงในงานที่ไม่ต้องอึกทึกรึกโครมมากนัก วงปี่พาทย์ไม้นวมมีเครื่องดนตรีคล้ายกับวงปี่พาทย์ไม้แข็ง ที่แตกต่างกัน คือ ใช้ขลุ่ยเพียงออแทนปี่ เพิ่มซออู้เพื่อให้เสียงนุ่มนวลขึ้น ซึ่งวงปี่พาทย์ไม้นวมเป็นวงที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าและเครื่องตี เครื่องดนตรีที่ใช้ ขลุ่ยเพียงออ ซออู้ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงเล็ก ซ้องวงใหญ่ กลองตะโพน ตะโพน ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง (ระนาด ใช้ไม้นวมตี)

ระนาดใช้ไม้นวมตี มี 3 ขนาด คือ

2.1 วงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องห้า

2.2 วงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องคู่

2.3 วงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องใหญ่

3. วงมโหรี เป็นวงที่เกิดจากการผสมกันระหว่างวงปี่พาทย์และวงเครื่องสาย ตัดเครื่องดนตรีที่มีเสียงดังออก ย่อขนาดเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ให้มีขนาดเล็กและเพิ่มซอสามสาย วงมโหรีเป็นวงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีครบทุกประเภท คือ ตีด สี ตี เป่า แบ่งตามขนาด ดังนี้

3.1 วงมโหรีวงเล็ก ประกอบด้วย ระนาดเอกมโหรี ซ้องวงใหญ่มโหรี จะเข้ ซอสามสาย ซออู้ ซอด้วง ขลุ่ยเพียงออ รำมะนา ฉิ่ง

3.2 วงมโหรีเครื่องคู่ ประกอบด้วย จะเข้ 2 ตัว ซอสามสาย ซอสามสายหลีบ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก ซออู้ 2 คัน ซอด้วง 2 คัน ขลุ่ยหลีบ ขลุ่ยเพียงออ โทน รำมะนา ฉิ่ง ฉาบเล็ก กรับ โหม่ง

3.3 วงมโหรีเครื่องใหญ่ ประกอบด้วย จะเข้ 2 ตัว ขลุ่ยหลีบ ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยอู้ ซออู้ 2 คัน ซอด้วง 2 คัน ซอสามสาย 2 คัน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก โทน รำมะนา ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง

จังหวะสำหรับดนตรีไทย

ดนตรีไทยมีจังหวะที่แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ ชั้นเดียว (ไม่เรียกว่า 1 ชั้น) 2 ชั้น และ 3 ชั้น และมีลักษณะการตีกลอง ที่เรียกว่า หน้าทับ เช่น หน้าทับทยอย เป็นต้น ในแต่ละหน้าทับก็จะตีจังหวะไม่เหมือนกันและแบ่งเป็นชั้นจังหวะตามจังหวะของเพลงด้วยเช่นกัน ซึ่งเพลงไทยทุกเพลงก็ได้ถูกกำหนดเอาไว้แล้วว่าเพลงนั้นๆ เป็นเพลงกี่ชั้นและมีหน้าทับอะไร เช่น ลาวดวงเดือน ซึ่งปกติจะเป็นเพลง 2 ชั้น หน้าทับลาว กลองจะตีด้วยหน้าทับลาว 2 ชั้น หรือเต่ากินผักนึ่งเป็นเพลงชั้นเดียว หน้าทับทยอย กลองก็จะตีด้วยหน้าทับทยอยชั้นเดียว เป็นต้น เพลงไทยโดยทั่วไปจะเป็นเพลงในจังหวะ 2 ชั้น มาแต่เดิม แล้วจึงแปลงเป็นชั้นเดียวหรือ 3 ชั้น ในภายหลัง แต่อาจจะมีบางเพลงที่เป็นเพลงชั้นเดียวมาแต่เดิม เช่น เต่ากินผักนึ่ง

บทบาทของเครื่องดนตรี

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทยเป็นกิจกรรมทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนดนตรีไทย เนื่องจากมีเวลาไม่เพียงพอ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทย จะทำให้ค้นพบนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ เนื่องจากความสามารถพิเศษของเด็กจะปรากฏเด่นชัดจากการเข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทยจึงเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถทางดนตรีไทยของตนเองให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้เป็นที่ทราบแล้วว่าดนตรีไทยช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนอีกด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีไทยเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเสริมสร้างลักษณะนิสัย การจัดกิจกรรมหลักสูตรดนตรีไทย จึงเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนตามปกติ ซึ่งการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทยจะช่วยเสริมทักษะแก่ผู้เรียนในด้าน (อัษฎาวุธ สาคกริก. 2550: 23) ดังต่อไปนี้

1. ทักษะการฟัง (Listening) จัดเป็นทักษะที่จำเป็นมากสำหรับดนตรี เนื่องจากดนตรีเป็นเรื่องของเสียง การฟังย่อมจะมีบทบาทอย่างมากในการช่วยให้ผู้ศึกษาดนตรีมีความเข้าใจในดนตรี
2. ทักษะการร้อง (Singing) การร้องเพลงจัดเป็นกิจกรรมที่คนทั่วๆ ไปกระทำอยู่เสมอ การร้องเพลงอาจกล่าวได้ว่า เป็นทักษะที่มีอยู่ในคนทุกคนแต่ทักษะการร้องเพลงก็ยังคงได้รับการฝึกฝนเช่นทักษะอื่นๆ
3. การเล่น (Playing) การเล่นดนตรีเป็นทักษะที่สำคัญมาก มีจุดหมายเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมการเล่นเครื่องดนตรีเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางดนตรีครบถ้วนและเป็นการสร้างความเข้าใจดนตรีให้มากขึ้น

4. การสร้างสรรค์ (Creating) การสร้างสรรค์ดนตรี หมายถึง การประพันธ์เพลง และการอิมโพรไวเซชัน (Improvisation) ซึ่งเป็นการแสดงออกทางดนตรีที่รวบรวมเอาความรู้ความเข้าใจไว้ทั้งหมด จึงเป็นทักษะที่อาศัยความรู้ทางพื้นฐานทางดนตรีมากพอสมควร

5. การอ่าน (Reading) ทักษะการอ่านสัญลักษณ์ทางดนตรี จัดได้ว่าเป็นทักษะสำคัญพื้นฐานประการหนึ่งในการศึกษาดนตรี เนื่องจากดนตรีเป็นเรื่องของเสียง ซึ่งต้องมีการบันทึกเสียงเป็นสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการถ่ายทอดเสียงต่างๆ ฉะนั้น การเข้าใจหรือการแสดงออกทางดนตรีจึงมักต้องผ่านขั้นตอนการแปลหรือการใช้สัญลักษณ์ดนตรีเสมอ

6. การเคลื่อนไหว (Moving) การเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อสนองตอบดนตรี เป็นทักษะพื้นฐานอย่างหนึ่งที่ช่วยสร้างเสริมความเข้าใจดนตรีได้เช่นเดียวกับทักษะดนตรีด้านอื่นๆ

ความสำคัญและความจำเป็นของการส่งเสริมดนตรีไทย

ดนตรีไทยเป็นศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีประเภทหนึ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย การเรียนรู้ การถ่ายทอด การสืบทอด กลุ่มชาวบ้านได้รับจากพ่อ แม่ ญาติ หรือศิลปินในท้องถิ่น รูปแบบการเรียนรู้แตกต่างกัน บางกลุ่มอาศัยเรียนแบบครูพักลักจำ บางกลุ่มมีวงดนตรีเป็นของตนเอง บางกลุ่มเล่นรับจ้างแสดงในงานประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ดนตรีไทยยังใช้ประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ ประกอบพิธีบวงสรวง เพื่อแสดงความเคารพต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษด้วย ที่สำคัญดนตรีได้รับการสืบสานต่อเนื่องกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษถึงแม้ไม่มีการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างจริงจัง ดนตรีไทยก็ยังคงอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน ไม่ได้จางหายไปจากสังคมในชุมชนท้องถิ่น เพียงแต่กระแสเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีใหม่ กำลังนำเอาวัฒนธรรมใหม่มาแทนที่ การปฏิรูปการเรียนรู้ที่นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น บรรจุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นการนำมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าเพื่อปลูกฝังให้ประชาชนรู้จักรักและหวงแหนวัฒนธรรมของตนเอง

ดังนั้น การส่งเสริมการเล่นดนตรีไทยเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องอยู่ในกลุ่มส่งเสริมลักษณะนิสัย (สังัด ภูเขาทอง. 2532: 2) กล่าวไว้ว่า หากศึกษาถึงจิตวิทยาการ จะพบว่าดนตรีไทยก็เปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมไทย ค่านิยม พฤติกรรม รวมทั้งจารีตประเพณี อันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยในอดีตได้เป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมการสอนวิชาดนตรีในโรงเรียนก็เพื่อใช้ประสบการณ์ทางดนตรีเป็นเครื่องมือในการร่วมงานกับผู้อื่น มีสมาธิ มีความอดทน มีความรับผิดชอบ รู้จักความงาม ความไพเราะ มีค่านิยมและเจตคติที่ดี

ศิลปวัฒนธรรมไทยแต่เดิมนั้นการศึกษาเน้นหนักในเรื่องของเนื้อหา ต่อมาการศึกษาเจริญขึ้นและเกิดความเชื่อในเรื่องความแตกต่างของเด็กมัธยมศึกษา เรื่องสติปัญญา ความถนัด ความสนใจ ร่างกาย อุปนิสัยอื่นๆ แนวความคิดที่จะให้การศึกษาโดยยึดเด็กเป็นสำคัญ การศึกษาใหม่ที่ต้องการการศึกษาตามความเหมาะสมแก่สภาพและความต้องการของเด็กมัธยมศึกษาและความต้องการของ

เด็กมัธยมศึกษา การจัดกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียนจึงเกิดขึ้น เด็กมีการเคลื่อนไหว มีการเล่น พร้อมกับการเรียน

ปัจจุบันแนวความคิดการจัดการศึกษาได้ขยายกว้างออกไป คือ นอกจากจัดการศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับความแตกต่างของเด็กแล้ว ยังคำนึงถึงความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาที่จะนำความรู้ไปทำอะไรบ้าง ฉะนั้น เด็กไทยควรเรียนรู้วิชานั้นอย่างแจ่มแจ้งและใช้วิชานั้นให้เป็นประโยชน์เพื่อระดับสติปัญญาแต่อย่างเดียวนไม่ได้ จึงต้องมีการจัดกิจกรรมเสริมต่างๆ ขึ้นนอกห้องเรียน เพื่อให้เด็กเกิดทักษะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกับสังคมปัจจุบัน

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทย เป็นกิจกรรมทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนดนตรีไทย เนื่องจากมีเวลาไม่เพียงพอ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทย จะทำให้ค้นพบนักเรียนที่มีความพิเศษทางด้านดนตรีไทย เนื่องจากความสามารถพิเศษของเด็กจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดจากการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ลักษณะตอบสนองต่อจังหวะและทำนองเพลงมาก่อนคนอื่นๆ ร้องเพลงได้ดี ใช้ดนตรีแสดงความรู้สึกและประสบการณ์ คิดสร้างสรรค์เสียงดนตรีขึ้นใหม่

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทยจึงเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดเพื่อให้นักเรียน ได้พัฒนาความรู้ความสามารถทางดนตรีไทยของตนเองเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ ดนตรีไทยยังสามารถพัฒนาบุคลิกภาพ ความคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนอีกด้วย โดยโรงเรียนสามารถ จัดให้กับนักเรียนเหล่านี้ในช่วงปิดภาคเรียน ซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีนี้สอดคล้องกับแผนการศึกษา แห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544: 17) ที่กำหนดวิสัยทัศน์ของนักศึกษาไทยที่พึงประสงค์ คือ มีรูปแบบ การศึกษาที่ให้ทางออกและทางเลือกที่ดีแก่ทุกคน เพื่อสนองความต้องการ ความสามารถและความถนัด ตลอดจนข้อจำกัดและคุณลักษณะที่แตกต่างของบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ. 2541: 17)

การส่งเสริมกิจกรรมด้านดนตรีไทยนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งมีวิธีในการส่งเสริมได้ หลายด้าน เพลงไทยและดนตรีไทยเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ ของนักแต่งเพลงไทยจึงอุดมไปด้วยความประณีต ความงดงามและความไพเราะ ซึ่งได้จำลองรูปแบบ ลักษณะนิสัยและวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยไว้อย่างครบถ้วน เพลงไทยและดนตรีไทยเป็นสัญลักษณ์ ของความเป็นไทยอย่างแท้จริง การปลูกฝังและเสริมสร้างความเข้าใจ ความตระหนักในคุณค่าของ เพลงไทยและดนตรีไทยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการส่งเสริมการฟังเพลงไทยและเล่นดนตรีไทย ย่อมยังประโยชน์ในการอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางศิลปะทางดนตรีได้เป็นอย่างดี (สุกรี เจริญสุข. 2534: 82-86) ได้ให้แนวคิดและเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมเพลงไทยและการเล่นดนตรีไทยไว้ ในคู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย มีดังนี้

1. ดนตรีเป็นเรื่องของความสมบูรณ์ของมนุษย์

ดนตรีเป็นเรื่องของความสมบูรณ์ของมนุษย์ ถ้าชำแหละออกมาว่ามนุษย์ประกอบไปด้วย “กายและจิต” ดังคำกล่าวที่ว่ามนุษย์จะสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องสะอาดกาย เจริญวัย สะอาดใจนั้น หมายถึง เจริญสุข สะอาดกาย หมายถึง วิชาการต่างๆ ที่มุ่งความเจริญทางกาย สะอาดใจนั้น หมายถึง วิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและสุนทรียศาสตร์

มนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องเป็นคนเก่งและคนดีในคนเดียวกัน วิทยาการต่างๆ เทคโนโลยีทำให้คนเป็นคนเก่ง ขณะเดียวกันวิชาที่เกี่ยวข้องกับจิตใจทำให้คนเป็นคนดี ดนตรีเป็นวิชาที่ช่วยเสริมสร้างคุณค่าให้มนุษย์เป็นคนดี มนุษย์จะสมบูรณ์ได้ก็ต้องเป็นคนดี ตรงนี้เป็นเหตุผลที่จะต้องเรียนดนตรี

แต่ก่อนนั้นเรามีธรรมชาติที่งดงาม มีศาสนาที่อยู่ในจิตใจคนอย่างเหนียวแน่น มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้จืดจางลงจากจิตใจคนในสังคม แต่ยังไม่มียะไรเข้ามาทดแทนได้ในประเทศที่เจริญแล้ว เขาได้พัฒนา “สุนทรียศาสตร์” เข้ามาทดแทนในจิตใจให้คนมีความสุข ความงาม ความไพเราะ สิ่งเหล่านี้จะเข้าไปเพิ่มคุณค่าให้มนุษย์มีความสมบูรณ์

ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นการถ่ายทอดและสะท้อนสังคมออกมา ศิลปะเป็นกระจกเงาไว้ส่องดูความเป็นไปของสังคม ประเด็นสำคัญอยู่ที่การถ่ายทอดออกมาเป็นงาน “ศิลปะ” มีความประณีตละเอียดและที่สำคัญก็คือ การศึกษาเป็นการศึกษาจากความหยาบไปสู่ความละเอียด

ดนตรีประกอบไปด้วยความหยาบและความละเอียด ความหยาบในที่นี้ หมายถึง หยาบทั้งฝีมือและหยาบในแง่ของการไต่ต่ำ วัตถุประสงค์ของดนตรีไต่ในทางต่ำ ส่วนนี้พุทธศาสนาปฏิเสธ ดนตรีที่หยาบและไต่ต่ำ แต่พุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธดนตรีที่ละเอียด มีจุดมุ่งหมายเพื่อไต่สูง เพื่อความสะอาดหรือหลุดพ้น

สรุปความว่า ความสมบูรณ์ของมนุษย์นั้นต้องเป็นคนเก่งและเป็นคนดีในเวลาเดียวกัน ดนตรีเป็นวิชาที่เกื้อหนุนให้เป็นที่คนเก่งและคนดี

2. ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรม

ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จะต้องสั่งสมและสืบทอด ดนตรีเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ของชนชาติที่เกี่ยวกับเสียง คุณค่าและรสนิยมของสังคมเอาไว้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กหรือเยาวชนของชาติจะต้องสืบทอดสมบัติอันเป็นมรดกของชาติเอาไว้ เพื่อความภูมิใจที่ตนเองมีความเป็นมา มีวัฒนธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องวัดความเจริญของสังคม

จริงอยู่วัฒนธรรมระดับหนึ่งมีความเหมือนกันเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข แต่ยังมีวัฒนธรรมอีกส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความแตกต่าง แสดงถึงความไม่เหมือนและความแตกต่าง ความไม่เหมือนอันนี้เป็นจุดที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ แสดงถึงความเป็นเอกราชทางวัฒนธรรม และแสดงถึงความเจริญของจิตใจคนในสังคม

ดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้สั่งสมและสืบทอดมาช้านาน นานเท่าที่คนไทยมาซึ่งแฝงความเป็นไทยเอาไว้ในเพลง ความภูมิใจในความเป็นชาติไทยเมื่อได้ยินเสียงเพลงได้ร้องเพลงและได้เล่นเพลง แล้วแต่ว่าใครจะมีโอกาสมากน้อยแค่ไหน

วิญญาณของความเป็นไทยมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น แต่จะได้กลิ่น จะได้ยินจากเพลงทำนองจังหวะและองค์ประกอบต่างๆ ของดนตรีแสดงถึงความเป็นไทยออกมา มีคนพูดอยู่เสมอว่า “ไท” แปลว่า มีความอิสระ ดนตรีไทยก็เช่นเดียวกัน มีความอิสระในการบรรเลง กล่าวคือ เพลงไทยจะมีทำนองกลางๆ เอาไว้ ทุกคนรู้จักเพลงแต่พอจะร้องหรือบรรเลงต่างคนต่างก็จะเล่นเพลงเดียวกัน “ทางใครทางมัน” เป็นอิสระแก่กัน คนไทยจึงมีความสามารถในการ “ดันเพลง” ซึ่งเป็นหัวใจของเพลงไทย

การดันเพลงหรือเมื่อ “มุดโตแตก” แล้วนั้นเป็นความแตกฉานของความสมบูรณ์ทางความคิดอย่างปฏิกิริยาซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาและการพัฒนาชีวิต เพราะทุกคนสามารถช่วยตัวเองได้ เป็นตัวของตัวเอง ตัดสินใจเองได้โดยไม่ต้องเป็นภาระของผู้อื่น เมื่อเล่นดนตรีไทยจนสามารถดันเพลงได้เด็กก็เป็นตัวของตัวเอง มีขอบเขตความเป็นเพลง แต่ก็พัฒนาแนวทางไปจนเต็มศักยภาพ

3. ดนตรีเป็นเรื่องของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นหัวใจของชีวิต ถ้าจะถามว่าความฉลาดคืออะไร คำตอบก็จะได้แตกต่างกัน คนสมัยก่อนเชื่อว่า ความฉลาด คือ คนที่มีหัวโตเพราะมีมันสมองมาก ต่อมาภายหลังแตกต่างกัน คนที่หัวโตเป็นโรคชนิดหนึ่งที่มีน้ำในสมองมาก ต่อจากนั้นมนุษย์ก็มีความเชื่อเรื่องไอคิว คนที่มีไอคิวสูง คนฉลาด แต่ก็มีคนไอคิวสูงจำนวนมากไม่มีความสุข ฆ่าตัวตาย คดโกงผู้อื่น ไอคิวสูงก็ไม่เป็นคำตอบสุดท้ายสำหรับคนฉลาด ต่อมามนุษย์เชื่อว่าคนที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีเหตุผล “ตลอดชีวิต” เป็นคนฉลาด คนเหล่านั้นอาศัยอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมนำอดีตมารับใช้ปัจจุบัน มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะสร้างสิ่งใหม่ให้กับชีวิตและมีความสุขอีกแนวคิดหนึ่ง สังคมไทยสมัยก่อนอยู่ในลักษณะ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” เป็นผู้ชนะ คือ อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ต่อมาในปัจจุบันเป็นยุคของข่าวสาร เป็นยุคของข้อมูล ใครมีข้อมูลมากคือผู้ชนะ แล้วในทศวรรษต่อไปจะเป็นอย่างไร เมื่อทุกคนสามารถมีข้อมูลเท่าเทียมกันก็มีสิ่งเดียวเท่านั้นที่จะวัดได้ก็คือ “ความคิดสร้างสรรค์” ใครมีความคิดสร้างสรรค์มากกว่าก็จะเป็นผู้ชนะ

ดนตรีและศิลปะทุกแขนงเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะดนตรีไทยนั้น ผู้แต่ง ผู้เล่นและผู้ฟัง เป็นคนคนเดียวกัน ซึ่งต่างไปจากดนตรีสากล ที่ผู้แต่ง ผู้เล่นและผู้ฟัง

แยกจากกันอย่างเด็ดขาด เมื่อเรียนดนตรีไทย ผู้เรียนสามารถเล่นเพลงตามความคิด ตามความสามารถ เป็นผู้สร้างสรรค์แนวเพลงขึ้นมาเอง ซึ่งเป็นการส่งเสริมแนวคิดทางการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์ขึ้นมา การสอนดนตรีไทยให้กับเด็กจึงเป็นการปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์ให้ ออกงามในตัวเด็กขึ้น

หัวใจสำคัญของการสอนดนตรีไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา ก็คือ การปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์ ให้คุณค่าให้รสนิยมที่ดีสำหรับเด็ก จากประเด็นนี้ ครูมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ได้สร้างงานดนตรีไทยอย่างอิสระตามสมควร ในกรณีที่เด็กมีพื้นฐานทางดนตรีบ้างแล้ว

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทย

ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนดนตรีนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้อธิบายไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมดนตรี เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกในลักษณะต่างๆ อย่างสนุกสนาน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีที่ดีจะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ คือ

1.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรี ช่วยให้ผู้เรียนเคยชินกับการแสดงออกทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง ยอมรับสภาพความเป็นจริง ปรับตัวให้เข้ากับสภาพต่างๆ ได้ มีลักษณะความคล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง ก่อให้เกิดบุคลิกภาพที่ดีในที่สุด

1.2 ด้านสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมดนตรี ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องกลุ่มการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ได้เรียนรู้ปรับตัวกับผู้อื่น พร้อมทั้งจะแสดงความสามารถของตัวเองออกมา เมื่อเกิดความผิดพลาดก็พร้อมที่จะให้อภัยผู้อื่นและพร้อมที่จะยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

1.3 ด้านอารมณ์ การจัดกิจกรรมดนตรีให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสนุกสนาน ช่วยให้เกิดความอบอุ่น รู้สึกว่าได้รับการยอมรับจากเพื่อนและครู ผ่อนคลายความเครียดหรืออารมณ์ ถ้าเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะมีอารมณ์แจ่มใส สนุกสนานว่าจริง เกิดการพัฒนาของอารมณ์

1.4 ด้านเจตคติ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของดนตรีว่ามีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันทำให้มีความสุขอย่างสมบูรณ์ เข้าใจเห็นความสำคัญของดนตรีในฐานะที่เป็นศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ จากการพัฒนาในจุดนี้จะช่วยจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะร่วมกิจกรรม หรือศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับดนตรีเพิ่มเติม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านต่างๆ ของผู้เรียนในโอกาสต่อไป

2. แนวทางการจัดการเรียนการสอนดนตรี การจัดการเรียนการสอนให้ เป็นเอกภาพ และประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ได้กำหนดแนวการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การจัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

2.2 การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับ ความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสพัฒนาเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตาม ความสามารถ

2.3 การจัดการเรียนการสอนจะให้ความสำคัญเชื่อมโยง หรือบูรณาการทั้ง ภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด

2.4 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมี เหตุผลและการสร้างสรรค์กระบวนการกลุ่ม

2.5 การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิด ความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ

2.6 การจัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

2.7 ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัด การเรียนการสอนกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

2.8 ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ชยัน ประหยัด อุดหนุน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่กันไปด้วย

2.9 จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริง ของผู้เรียน

เกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาดนตรีไทย

1. รูปธรรมของดนตรีไทย จะมีลักษณะเป็นศาสตร์ที่สมบูรณ์ตามหลักวิชาการสากล มากขึ้น เป็นการยกระดับมาตรฐานทางวิชาการและมาตรฐานทางวิชาชีพดนตรีไทย ส่งเสริมให้เกิด ค่านิยมที่ดีต่อดนตรีไทยมากขึ้นด้วย เป็นการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของวิชาดนตรีไทย ผลคือเยาวชน สนใจดนตรีมากขึ้น

2. สามารถนำเกณฑ์มาตรฐานมาใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียน การสอนวิชาดนตรีระดับต่างๆ ได้ ดังนี้

2.1 ใช้เป็นแนวทางเพื่อปรับปรุงหลักสูตรวิชาดนตรีไทยในระดับและสาขาต่างๆ ให้เหมาะสมและเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านการผลิตตำราดนตรีไทยในอนาคต การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การจัดและการประเมินผลการศึกษาและการพัฒนาวิจัยดนตรี

2.2 ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาอนุมัติและเปิดการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทย สายต่างๆ ในสถาบันอุดมศึกษา ได้เหมาะสมกว่าที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน

2.3 เกิดความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอนดนตรีไทยในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สอดคล้องกับระดับอุดมศึกษา อันเป็นการพัฒนาให้การจัดการ การศึกษา ดนตรีไทยเป็นไปอย่างเหมาะสมกับวุฒิมิภาวะ มีระบบและต่อเนื่องกันในทุกระดับ

3. สามารถกำหนดกรอบของการสอบเข้าศึกษาวิชาดนตรีไทย ในระดับอุดมศึกษา ด้วย มีความสามารถขั้นต่ำในการบรรเลงเพลงและการขับร้องอย่างสัมพันธ์กันกับหลักเกณฑ์มาตรฐาน ดนตรีไทยที่กำหนดขึ้น

4. สามารถรู้ระดับความสามารถและประสบการณ์ของบัณฑิตสาขาวิชาดนตรีไทย สายต่างๆ ที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพทางดนตรีไทยอย่างเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของสังคมปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต

5. สามารถนำมาใช้ตรวจสอบและประเมินระดับความสามารถทางการบรรเลง เครื่องดนตรีและการขับร้องเพลงไทยของนักศึกษา บัณฑิตและศิลปิน อย่างเป็นทางการที่เทียบได้กับสากล

6. ได้ผู้ทรงคุณวุฒิทางการบรรเลงและการขับร้องดนตรีไทย ซึ่งส่วนราชการสามารถใช้เป็นหลักในการพิจารณาบรรจุหรือแต่งตั้งศิลปินดนตรีไทยในท้องถิ่นเข้ารับราชการเพื่อฝึกทักษะการ บรรเลงดนตรีไทยในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษา ระดับปริญญาบัณฑิต และ บัณฑิตศึกษา ซึ่งในสภาพปัจจุบันวิชาดนตรีไทยจัดได้ว่าเป็นสาขาวิชาที่ขาดแคลนผู้ชำนาญการและ ผู้เชี่ยวชาญถึงขั้นวิภคติสาขาหนึ่ง

7. ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ของประเทศที่ดำเนินสืบเนื่องติดต่อกันมา เป็นระยะเวลายาวนาน สามารถดำรงอยู่และพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปด้วยทรัพยากรบุคคลที่มี ความสามารถประกอบหน้าที่การงานในแต่ละสายของดนตรีไทยอย่างมีคุณภาพมากขึ้น

ขั้นตอนของเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย

คณะอนุกรรมการการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย ได้ทำร่างเกณฑ์มาตรฐาน ความสามารถการบรรเลงดนตรีไทย โดยออกเป็น 12 ชั้น (สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัด ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545: 10) ดังนี้

ขั้นเตรียม เทียบเท่าการศึกษาระดับก่อนภาคบังคับ (การศึกษาดังเล็กหรือการศึกษา ระดับอนุบาล หรือผู้ที่เริ่มฝึกหัดดนตรีไทย)

ขั้นที่ 1-2 ระดับอนุบาลหรือผู้เริ่มฝึกหัดดนตรีไทย

ขั้นที่ 3-5 เทียบเท่าระดับประโยคประถมบริบูรณ์ของการศึกษาดนตรีไทย

ชั้นที่ 6-7 เทียบเท่าประโยคมัธยมบริบูรณ์ของการศึกษาดนตรีไทย

ชั้นที่ 8 เทียบเท่าระดับอุดมศึกษา ชั้นอนุปริญญา

ชั้นที่ 9 เทียบเท่าระดับอุดมศึกษา ชั้นปริญญาตรี

ชั้นที่ 10 เทียบเท่าระดับอุดมศึกษา ชั้นปริญญาโท (มีทักษะขั้นสูง)

ชั้นที่ 11 เทียบเท่าระดับอุดมศึกษา ชั้นปริญญาเอก (มีทักษะขั้นสูง)

ชั้นที่ 1, 2 และ 3 เป็นระดับจูงใจให้เยาวชนสนใจศึกษาดนตรีไทย การปฏิบัติตามทักษะที่ควรเป็นไปในแต่ละด้านจะเริ่มตั้งแต่ชั้นที่ 4 เป็นต้นไป และเนื่องด้วยคณะกรรมการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย มีความเห็นว่าผู้ที่จบการศึกษาดนตรีไทยชั้นที่ 6 ควรมีความสามารถพื้นฐานเพียงพอสำหรับไปประกอบวิชาชีพทางดนตรีไทยได้พอสมควร แต่ในระยะเริ่มต้นของการนำเกณฑ์มาปฏิบัติหากมิได้กำหนดระยะเวลาสำหรับเยาวชนได้เตรียมตัวเพียงพอ อาจเริ่มการศึกษาส่วนที่สำคัญและจำเป็นตามที่กำหนดไว้ในชั้นที่ 4, 5 และ 6 โดยไม่ต้องศึกษาให้ครบ แต่ทั้งนี้อนุโลมให้เพียงช่วงระยะเวลาแรกภายใน 5 ปี หลังจากประกาศนำเกณฑ์มาใช้เท่านั้น

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย

1. กิจกรรมที่กลุ่มสนใจ ชมรมหรือชุมนุมดนตรีและนาฏศิลป์
2. กิจกรรมฟังดนตรีเกิดขึ้นใจ
3. กิจกรรมนาฏศิลป์และดนตรีมีพลัง
4. กิจกรรมส่งเสริมดนตรีและนาฏศิลป์ที่บ้าน (ถ้ามี)
5. กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์กับชุมชน
6. กิจกรรมส่งเสริมการร้องเพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมีและการปฏิบัติตนที่

ถูกต้องตามแบบแผน

7. กิจกรรมส่งเสริมการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์

7.1 การประกวด เช่น เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงประจำโรงเรียน

ฯลฯ

7.2 มหกรรม

7.3 วิพิธทัศนา

8. กิจกรรมค่ายดนตรีและนาฏศิลป์

9. กิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์ได้เงาไม้/ดนตรีและนาฏศิลป์ในสวน/ลานดนตรี และ

นาฏศิลป์

10. กิจกรรมส่งเสริมความเป็นเลิศทางดนตรีและนาฏศิลป์

11. กิจกรรมส่งเสริมการแต่งเพลงโดยใช้ทำนองอิสระ

12. กิจกรรมการประดิษฐ์ทำประกอบเพลง

13. จัดนิทรรศการดนตรีและนาฏศิลป์ในโอกาสที่เหมาะสม

14. กิจกรรมส่งเสริมการพากย์ การสวดและการแห่

การจัดกิจกรรมดนตรีไทยในระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนและต่อเนื่องกับระดับมัธยมศึกษา

1. กิจกรรมดนตรีควรมีหลายรูปแบบ ทั้งการสอนโดยผู้สอนเองและการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนโดยการทำรายงาน ศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติในสิ่งที่ผู้เรียนชอบอย่างแท้จริง ซึ่งผู้เรียนในวัยนี้มีความสามารถในการปฏิบัติได้แล้ว

2. นอกเหนือจากกิจกรรมดนตรีที่จัดปฏิบัติในลักษณะของวิชาทั่วไปแล้ว ผู้เรียนที่สนใจดนตรีควรมีโอกาสได้ศึกษาวิชาทักษะหรือด้านทฤษฎีดนตรีด้วย ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการศึกษาดนตรีในระดับอุดมศึกษาต่อไป

3. กิจกรรมพิเศษ จัดเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งให้ผู้สอนควรจัดให้ผู้เรียนที่มีความสนใจเข้าร่วม เพื่อช่วยพัฒนาทักษะและความรู้ดนตรีให้ก้าวหน้าขึ้นไป กิจกรรมพิเศษสามารถจัดกิจกรรมรูปแบบชมรมดนตรีในลักษณะต่างๆ ได้

4. ผู้สอนควรส่งเสริมผู้ที่มีความถนัดดนตรีให้มีโอกาสศึกษาดนตรีเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพื่อสร้างนักดนตรีที่มีคุณภาพ หรือนักดนตรีในระดับศิลปินเดี่ยวในวงการดนตรี

5. ผู้เรียนควรมีโอกาสเรียนรู้ดนตรีของสังคมต่างๆ ทั่วโลก เพื่อให้ผู้ที่มีหูตาทักษะดี มีความรู้เข้าใจในสไตล์ศิลปะของประเทศอื่นๆ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาดนตรีเป็นอย่างดีได้อีกทางหนึ่ง

บทบาทของผู้บริหารในการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ปัจจุบันการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทยในสถาบันการศึกษาระดับมัศึกษานั้น โดยส่วนมากผู้บริหารมักจะนำไปรวมอยู่ในหมวดวิชาเลือกเสรี ซึ่งมีผลทำให้มีผู้สนใจเลือกเรียนวิชานี้น้อยมาก เนื่องจากนักเรียนไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลของดนตรีตะวันตกแทรกซึมเข้าไปในชีวิตประจำวันอย่างมาก อีกทั้งในภาครัฐและเอกชนรวมถึงสื่อมวลชนต่างๆ ไม่ได้เห็นความสำคัญที่จะยกย่องและสนับสนุนวิชาดนตรีไทยอย่างจริงจัง นักเรียนไทยจึงมักจะมองข้ามความสำคัญศิลปะที่เป็นสมบัติของชาติชิ้นนี้ไป รวมทั้งนักเรียนที่ไม่มีผู้แนะนำและให้ความรู้ในการเดินเข้าสู่การเรียนวิชาดนตรีไทย จึงทำให้คิดไปว่าหากเรียนวิชานี้จะต้องได้รับความอับอายด้วยเป็นของโบราณล้าสมัย ด้วยสาเหตุต่างๆ นี้จึงจำเป็นที่ผู้บริหารของสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรให้ความสำคัญ สนใจดูแลอย่างเข้มงวด โดยคิดหากระบวนการสร้างแรงจูงใจและความศรัทธาให้เกิดขึ้นในนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสถาบัน ซึ่งวิธีการส่งเสริมให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าความสำคัญและหันมาเรียนรู้วิชาดนตรีไทยบังเกิดความสัมฤทธิ์ผลมากขึ้นนั้น

ได้ยกตัวอย่างและสร้างทางเลือกไว้ในรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้โดยสังเขป (ทศไนย อายุเจริญ. 2535: 119)

1. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาจุดมุ่งหมาย เป้าหมายและนโยบายของโรงเรียนเพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอน
2. ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบต่อการวางตัวของบุคลากร เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ได้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของโรงเรียน
3. ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบจัดสรรเวลาและสถานที่เพื่อประโยชน์ของการเรียนการสอน
4. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบต่อการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางการศึกษา
5. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบบริการส่งเสริมการเรียนดนตรีเพื่อให้การสอนบรรลุไปตามเป้าหมาย
6. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไปตามเป้าหมาย
7. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบการจัดโปรแกรมอบรมเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน
8. จัดให้ครูได้ศึกษาหลักสูตรและเอกสาร เพื่อเตรียมการสอนและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น
9. สนับสนุนให้ครูใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ ให้เหมาะกับวัตถุประสงค์และลักษณะเนื้อหาวิชา ตลอดจนพัฒนาการของเด็ก

การติดตามดูแลการจัดกิจกรรม

การติดตามดูแลการจัดกิจกรรม เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อควบคุมและดูแลการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร เพื่อช่วยให้การดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งได้กำหนดไว้และป้องกันปัญหาความผิดพลาด ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเพราะผู้ดำเนินงานอาจจะมีประสบการณ์และความรอบคอบไม่เพียงพอ

นอกจากนี้ในการติดตามดูแลการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ยังเป็นหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรม ซึ่งต้องพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับนักเรียนอย่างเป็นกันเอง เพื่อความสะดวกในการศึกษาแนวคิดและติดตามการดำเนินงานได้ทันทั่วทั้งที่ เพื่อเตรียมป้องกันปัญหาต่างๆ อันอาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมได้ทันต่อเหตุการณ์

สรุปได้ว่า การติดตามดูแลการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง คือ ผู้บริหารและอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรม ซึ่งจำเป็นต้องทำการติดตาม ดูแลการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อป้องกันความผิดพลาดซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างดำเนินการจัดกิจกรรมและเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างดำเนินการจัดกิจกรรม

การประเมินผลเพื่อตรวจสอบการเรียนรู้การสอนว่าบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ สมควรที่จะมีการแก้ไขในส่วนใดบ้าง (พิสนุ พงศ์ศรี. 2549: 87) โดยพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่จะวัดพฤติกรรมที่คาดหวัง
2. วัดและวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น
3. ศึกษาสำรวจข้อมูลเพื่อที่จะสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมเหล่านั้นได้อย่าง

เหมาะสม

4. ตรวจสอบเครื่องมือเพื่อใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้
  - 4.1 ความเป็นปรนัย (Objective)
  - 4.2 ความเชื่อมั่นได้ (Reliability)
  - 4.3 ความเที่ยงตรง (Validity)

การพิจารณาผลการประเมินให้เป็นประโยชน์เพื่ออธิบายผลการเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม การอธิบายถึงส่วนดีของหลักสูตร หรือสิ่งที่ต้องปรับแก้ไขเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพ

ความจำเป็นในการประเมินผลกิจกรรมการส่งเสริมดนตรีไทย

การประเมินถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการประเมินทำให้ได้ผล ดังนี้

1. ได้ศึกษาความจริงเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ตลอดจนปรัชญาอันนำไปสู่การเลือกโครงการที่เหมาะสม
2. เป็นการตรวจสอบความรู้เบื้องต้นของบุคลากร สถานที่ งบประมาณและอื่นๆ เพื่อตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์ของโครงการ
3. ได้ศึกษาการดำเนินงานในโครงการนั้น ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ในแง่ปริมาณ และคุณภาพมากน้อยเพียงใด
4. จุดเด่น จุดด้อย ตลอดจนการดำเนินงานกิจกรรมนั้นๆ ถ้ามีผลประเมินจะทำให้ประสิทธิภาพของกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้นมีลักษณะโดยรวมดีขึ้นและได้ผลสมความมุ่งหมาย รวมทั้งความเที่ยงตรงและแน่นอน เกี่ยวกับผลงานที่ได้รับด้วย
5. การประเมินอาจทำให้เกิดความเข้าใจกันและร่วมมือร่วมใจกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ผนึกกำลัง เพื่อนำเอาพลังในบุคคลมาใช้ประโยชน์เต็มที่ต่อกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้นๆ

การจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทยในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร
แนวทางการจัดกิจกรรมดนตรีในระดับมัธยมศึกษา

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีไทยจึงเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถทางดนตรีไทยของตนเองให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ดนตรีไทยยังสามารถพัฒนาบุคลิกภาพ ความคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนอีกด้วย โดยโรงเรียนสามารถจัดให้นักเรียนเหล่านี้ในช่วงเช้า ก่อนเข้านอน พักกลางวัน หลังเลิกเรียน วันหยุดหรือในช่วงปิดภาคเรียน ซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีนี้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยที่พึงประสงค์ คือ มีรูปแบบการศึกษาที่ให้ทางออกและทางเลือกที่ดีแก่ทุกคนเพื่อสนองความต้องการ ความสามารถ และความถนัด ตลอดจนข้อจำกัดและคุณลักษณะที่แตกต่างของบุคคล (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. 2549: 56)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีจึงเป็นประสบการณ์ด้านดนตรีที่โรงเรียนควรจัดหรือสนับสนุนให้นักเรียนจัดขึ้นนอกเหนือกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีไทยในห้องเรียนตามปกติ โดยนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจและไม่มีต่อการเลื่อนชั้นหรือสำเร็จการศึกษาของนักเรียน เพราะการสอนดนตรีมีผลให้นักเรียนเกิดทักษะในหลายด้าน ทักษะดนตรีจัดเป็นหัวใจของการศึกษาดนตรีสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีควรมีการเสนอทักษะดนตรีต่างๆ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ในการจัดกิจกรรมดนตรีควรให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะอย่างครบถ้วน กิจกรรมทักษะดนตรีแต่ละประเภท ได้แก่ การฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การสร้างสรรค์และการอ่าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาระดนตรี โดยคำนึงถึงองค์ประกอบดนตรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาระดนตรีด้วย

ระดับมัธยมศึกษา จัดเป็นการศึกษาที่เริ่มพัฒนาความสามารถด้านดนตรีในระดับกลาง ซึ่งมีความลึกซึ้งในเนื้อหาสาระเพิ่มมากขึ้นมากกว่าในระดับประถมศึกษา ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนเพื่อจุดมุ่งหมายใด ผู้เรียนควรได้สัมผัสกับดนตรีที่มีคุณค่าเพื่อพัฒนาความซาบซึ้งในสุนทรีย์รสของดนตรี

การแบ่งเนื้อหาดนตรีไทย

การจัดกิจกรรมหลักสูตรดนตรีไทย ควรส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านสาระดนตรีไทยเพิ่มขึ้นโดยการแบ่งเนื้อหาดนตรีไทยซึ่งใช้สาระดนตรีเป็นแนวทาง สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน คือ

1. เนื้อหา ประกอบด้วย เนื้อหาในเชิงทฤษฎีและเนื้อหาในเชิงประวัติ ซึ่งเนื้อหาในเชิงทฤษฎีนั้น ได้แก่ เรื่องขององค์ประกอบดนตรีในการแบ่งองค์ประกอบใหญ่ๆ 4 ประการ คือ ทำนอง จังหวะ การประสานเสียง คีตลักษณ์ มักจะสอดแทรกอยู่ร่วมกับการปฏิบัติ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงควรมีการฝึกปฏิบัติในแง่ของทฤษฎีควบคู่กันไปด้วย ส่วนเนื้อหาในเชิงประวัติจะเป็นเรื่องของดนตรี

ไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย เพราะดนตรีไทยเป็นศิลปะประจำชาติที่เกิดขึ้นมานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็
เครื่องดนตรี วงดนตรี บทเพลง หรือเนื้อหาสาระอื่นๆ เป็นเรื่องที่คุณเรียนต้องศึกษาค้นคว้าในเชิง
ประวัติศาสตร์

2. ทักษะ ได้แก่ การฝึกฝนปฏิบัติตามเครื่องมือต่างๆ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนดนตรีไทย

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจัดเป็นระดับการศึกษาที่เริ่มพัฒนาความสามารถ
ทางด้านดนตรีในระดับกลางซึ่งมีความลึกซึ้งในเนื้อหาสาระมากขึ้นกว่าในระดับประถมศึกษา เพื่อพัฒนา
ความสามารถทางด้านดนตรีของผู้เรียน นอกเหนือจากการศึกษาเป็นวิชาบังคับในระดับมัธยมศึกษา
ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเรียนเพื่อจุดมุ่งหมายใด ผู้เรียนควรได้สัมผัสกับดนตรีที่มีคุณค่าเพื่อพัฒนาความ
ซาบซึ้งในสุนทรียรสของดนตรี

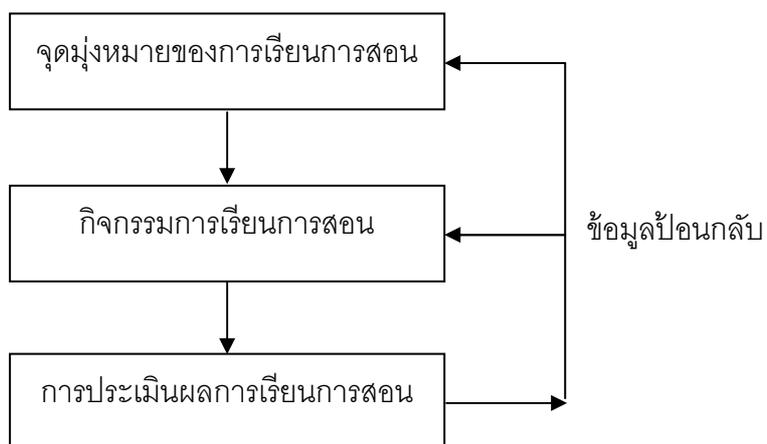
สรุปจะเห็นได้ว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา 1 และ 2 กรุงเทพมหานคร มีการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้รับความรู้จากวิชาดนตรีศึกษา ซึ่งเน้นหนักทางทฤษฎี
มากกว่าปฏิบัติ นอกจากนี้ยังพบว่าอุปสรรคของการเรียนดนตรีไทย คือ ขาดเครื่องดนตรีไทย ขาดครูผู้สอน
สถานที่เรียนมักมีจำกัดและวิธีการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทย ใช้วิธีแบบตัวต่อตัว

แนวคิดทฤษฎีการบริหารการจัดการเรียนการสอน

การจัดระบบการเรียนการสอน

ในการจัดระบบการเรียนการสอน ได้มีนักวิชาการ นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ
ได้ออกแบบระบบการเรียนการสอนไว้หลากหลาย ตามความคิดเห็นและประสบการณ์ของท่านเหล่านั้น
ซึ่งครูอาจารย์ทุกคนสามารถนำเอาทฤษฎีหลักการต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบระบบการเรียน
การสอนตามประสบการณ์ของตนเองได้ ทิศนา ชามมณี (2551: 205-215) ได้รวบรวมระบบการเรียน
การสอนไว้หลายระบบ ซึ่งขอนำเสนอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

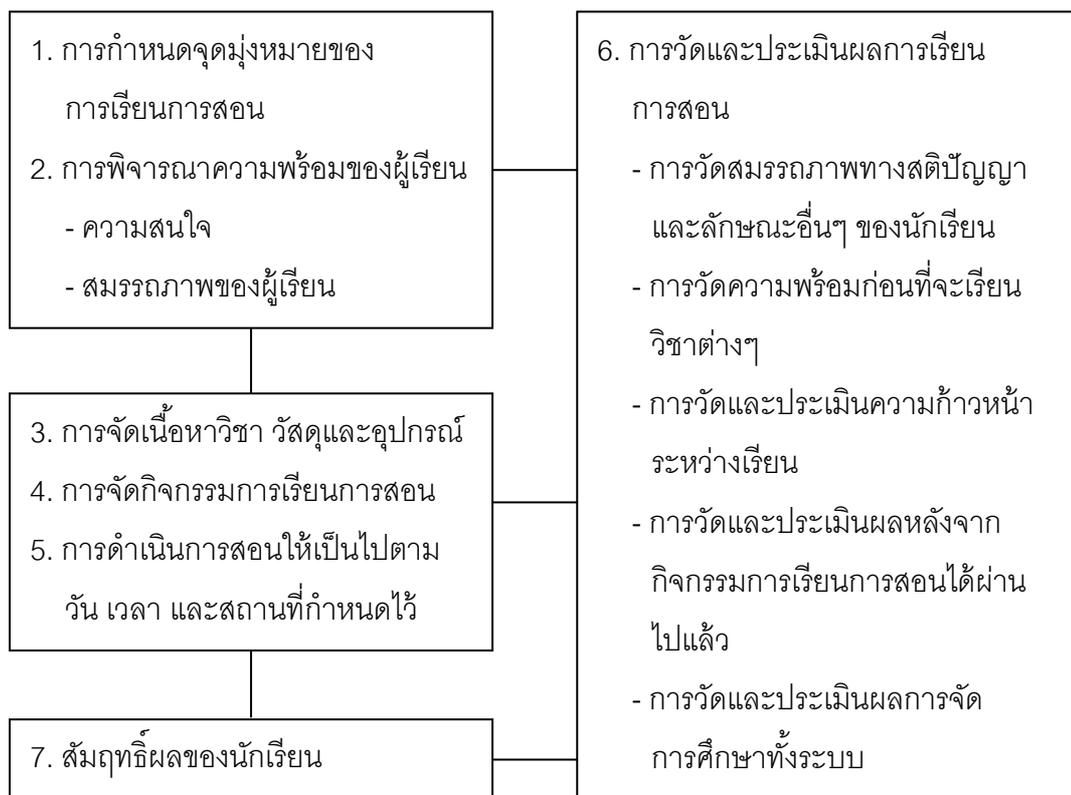
1. ระบบการเรียนการสอนของไทเลอร์ (Tyler. 1949) ไทเลอร์ได้กำหนดองค์ประกอบ
ของระบบการเรียนการสอนที่เรียกว่าไทเลอร์ลูป (Tyler Loop) ไว้ 3 ส่วนด้วยกัน คือ 1) จุดมุ่งหมายของ
การเรียนการสอน 2) กิจกรรมการเรียนการสอน และ 3) การประเมินผลการเรียนการสอน ข้อมูลจาก
การประเมินผลจะสามารถใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับไปยังกิจกรรมการเรียนการสอน และจุดมุ่งหมายของ
การเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบระบบการเรียนการสอนของไทเลอร์
แสดงไว้ในภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ระบบการเรียนการสอนของไทเลอร์ (Tyler. 1949)

2. ระบบการเรียนการสอนของ คลอสไมเออร์ และริปปเปิล (Klausmeir; & Ripple. 1971)

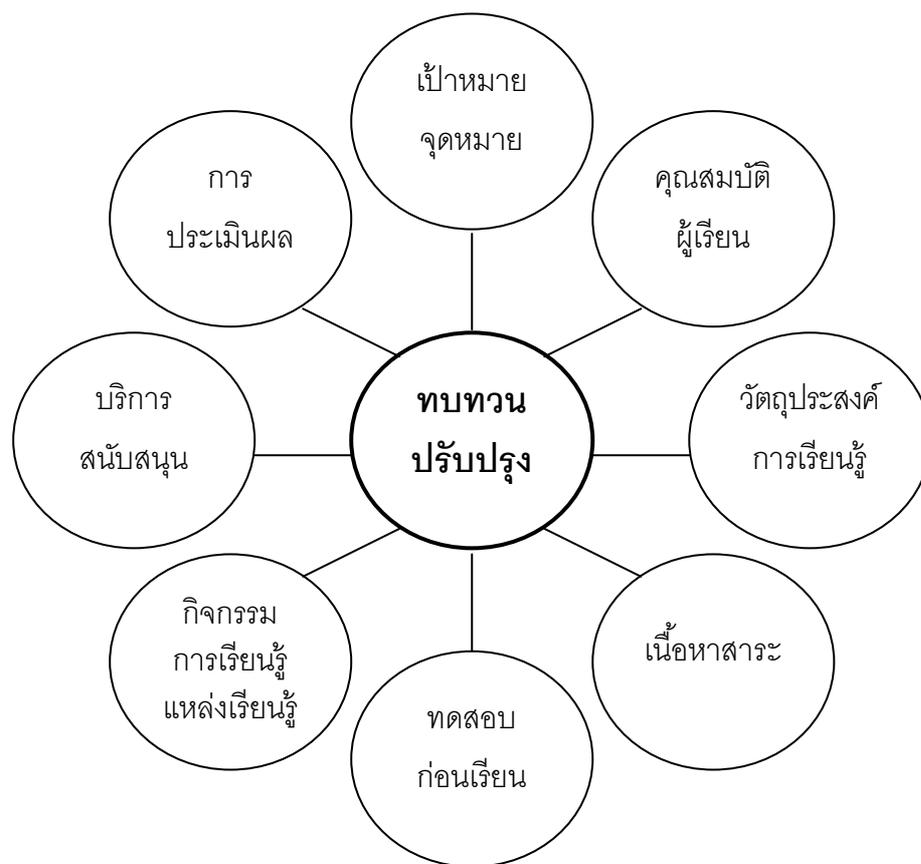
คลอสไมเออร์และริปปเปิล ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนไว้ 7 ส่วน คือ 1) การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน 2) การพิจารณาความพร้อมของผู้เรียน 3) การจัดเนื้อหาวิชา วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือต่างๆ 4) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 5) การดำเนินการสอน 6) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน และ 7) สัมฤทธิ์ผลของนักเรียน ระบบการเรียนการสอนของคลอสไมเออร์ และริปปเปิลมีลักษณะดังแสดงไว้ในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ระบบการเรียนการสอนของคลอสไมเออร์และริปเปิล (Klausmeir; & Ripple. 1971)

3. ระบบการเรียนการสอนของเคมป์ (Kemp)

เคมป์ (Kemp. 1985) ได้กำหนดองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 9 ประการ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ 1) กำหนดหัวข้อที่จะสอนและเขียนวัตถุประสงค์ทั่วไป 2) ศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียน 3) ระบุจุดมุ่งหมายของการสอนในเชิงพฤติกรรม 4) กำหนดเนื้อหาวิชาที่สนับสนุนวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อ 5) ทดสอบเพื่อวัดความรู้ความสามารถก่อนที่จะทำการสอน 6) เลือกกิจกรรมและแหล่งวิชาการสำหรับการเรียนการสอน เพื่อจะนำเนื้อหาวิชาไปสู่จุดหมายปลายทางที่วางไว้ 7) ประสานงานในเรื่องต่างๆ เช่น การเงิน บุคลากร อาคารสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และดำเนินการไปตามแผนการที่กำหนดไว้ 8) ประเมินผลการเรียนของผู้เรียนว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด และ 9) พิจารณาว่าควรจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงแผนการเรียนการสอนให้ดีขึ้นอย่างไร ระบบการเรียนการสอนของเคมป์แสดงไว้ในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ระบบการเรียนการสอนของเคมพ์ (Kemp. 1985)

4. ระบบการเรียนการสอนของ กาย และบริกส์ (Gagne; & Briggs. 1979)

ระบบนี้เป็นระบบที่ครอบคลุมการจัดระบบการเรียนการสอนในวงกว้างตั้งแต่การเริ่มวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ไปจนถึงการทดลองปรับปรุงแผนการเรียนการสอนให้ได้ผล เพื่อนำไปเผยแพร่ใช้ในวงกว้างต่อไป ระบบการเรียนการสอนของกายและบริกส์แสดงไว้ในภาพประกอบ 5

การออกแบบระบบการเรียนการสอน

ระดับระบบ

1. วิเคราะห์ความต้องการ เป้าหมาย และจัดลำดับความสำคัญ
2. วิเคราะห์แหล่งทรัพยากร อุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ
3. กำหนดขอบข่ายของหลักสูตรและรายวิชาต่างๆ

ระดับรายวิชา

4. กำหนดโครงสร้างรายวิชา
5. วิเคราะห์จุดมุ่งหมายของรายวิชา

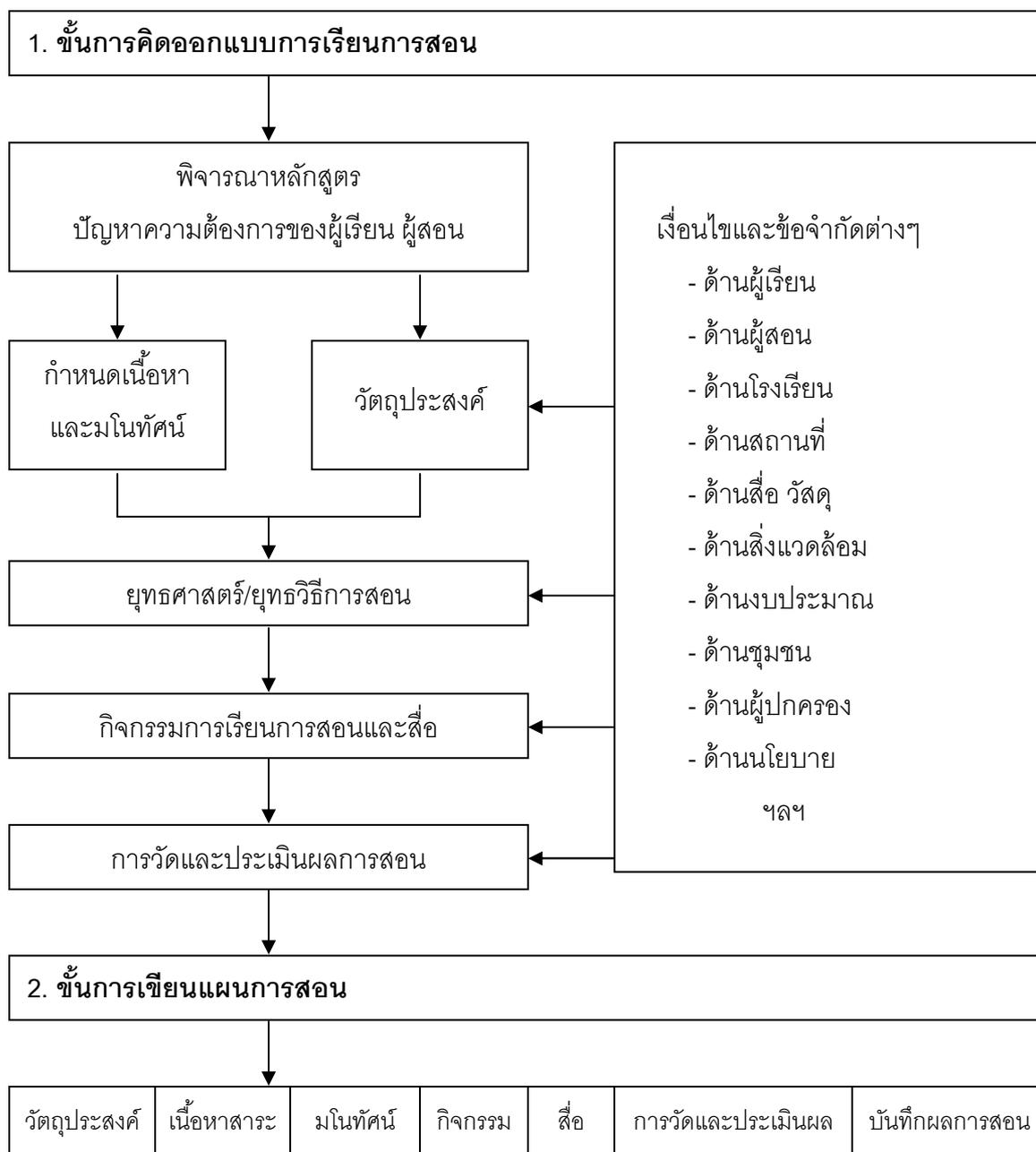
ระดับบทเรียน

6. ระบุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
7. จัดเตรียมแผนการสอนหรือโมดูล (ชุดการสอน)
8. เลือกลงและจัดทำสื่อและวัสดุการเรียนการสอน
9. วัดและประเมินผล
10. การเตรียมครู
11. การประเมินผลเพื่อการปรับปรุง
12. การทดสอบ การปรับปรุง
13. การประเมินผลเพื่อตัดสิน
14. การจัดระบบและเผยแพร่ระบบ

ภาพประกอบ 5 ระบบการเรียนการสอนของกานเยและบริกส์ (Gagne; & Briggs. 1979)

5. ระบบการออกแบบการเรียนการสอน โดย ทิศนา แคมมณี

ทิศนา แคมมณี (2551) ได้เสนอระบบการออกแบบการเรียนการสอนเพื่อใช้ในการวางแผนการสอน ระบบนี้นับว่าเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของระบบการจัดการเรียนการสอน ดังแสดงในภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ระบบการออกแบบการเรียนการสอนโดย ทิศนา เขมมณี (2551)

จากแนวคิดในการจัดระบบการเรียนการสอนของนักการศึกษาหลายท่าน พบว่าการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้นมีองค์ประกอบอื่นนอกเหนือจากความรู้ทักษะของผู้สอนในด้านการสอน ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาวิชาแล้ว ยังต้องมีเรื่องของการจัดการวางแผนในด้านอื่นๆ อีก เพื่อเป็นส่วนช่วยสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนนั้นบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น องค์ประกอบ

ด้านสื่อ วัสดุ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านงบประมาณ ด้านการประสานงานการเงิน บุคลากร อาคารสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ด้านชุมชน ด้านผู้ประกอบการ และด้านนโยบายของรัฐ เป็นต้น

แนวคิดการจัดการเรียนการสอน

นักวิชาการศึกษาได้ทำการแบ่งประเภทการจัดการเรียนการสอนไว้ 2 ประเภท คือ แบ่งตามลักษณะรายวิชาและแบ่งตามลักษณะพิสัยการเรียนรู้

ประเภทการจัดการเรียนการสอนตามลักษณะรายวิชา (สุราษฎร์ พรหมจันทร์, 2531: 101) แบ่งประเภทของการจัดการเรียนการสอนตามลักษณะรายวิชาไว้ 3 ประเภท คือ

1. การเรียนการสอนในภาคทฤษฎีหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทางทฤษฎี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และความสามารถนำความรู้ที่มีอยู่นั้นไปใช้แก้ปัญหาเชิงความคิดให้สำเร็จลุล่วงได้ การจัดการเรียนการสอนในส่วนทฤษฎีนี้มีลักษณะรูปแบบวิธีการต่างๆ มากมาย

2. การจัดการเรียนการสอนปฏิบัติ คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทางการปฏิบัติงาน มีจุดประสงค์ที่สำคัญ คือ ให้ผู้เรียนมีความรู้และมีทักษะฝีมือควบคู่กันไปเพื่อใช้ในการทำงานจริงเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว สิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอนปฏิบัติ คือ จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริงในเวลาที่เหมาะสม ส่วนเนื้อหาความรู้ที่ใช้ในการสอนปฏิบัตินั้นจะจำกัดอยู่แต่สิ่งที่จำเป็นสำหรับการทำงานเฉพาะงานหนึ่งๆ เท่านั้น

3. การจัดการเรียนการสอนวิชาประลอง มีจุดประสงค์ที่สำคัญ คือ ให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ความเป็นจริงในเนื้อหาทฤษฎีและส่งเสริมความสามารถทางสติปัญญาในการคิดแก้ปัญหาโดยการวิเคราะห์ผลเชิงทฤษฎี การจัดการเรียนการสอนวิชาประลองจึงต้องมีการทดลองให้มีผลเพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำมาศึกษา การจัดการเรียนการสอนวิชาประลองส่วนใหญ่จะมีรูปแบบวิธีการเรียนคล้ายกับการเรียนการสอนปฏิบัติ แต่ในส่วนที่ให้ผู้เรียนฝึกทักษะกลับทำการทดลองแทน ดังนั้น หลังการทดลองจะต้องมีการจดบันทึกผลการทดลองและวิเคราะห์ผลด้วย

ประเภทการจัดการเรียนการสอนตามลักษณะพิสัยการเรียนรู้

ทิสนา เขมมณี (2551: 223) ได้จัดประเภทของการจัดการเรียนการสอนตามลักษณะของวัตถุประสงค์เฉพาะหรือเจตนาของรูปแบบ ซึ่งสรุปได้ 3 ประเภท คือ

1. การเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) รูปแบบการเรียนการสอนในหมวดนี้เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่างๆ ซึ่งเนื้อหาสาระนั้นอาจอยู่ในรูปของข้อมูล ข้อเท็จจริง มโนทัศน์หรือความคิดรวบยอด

2. การเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain) รูปแบบการเรียนการสอนในหมวดนี้เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากแก่การพัฒนาหรือปลูกฝัง การจัดการเรียนการสอนตาม

รูปแบบการสอนที่เพียงช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มักไม่เพียงพอต่อการช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักการและวิธีการอื่นๆ เพิ่มเติม

3. การเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho-Motor Domain) รูปแบบการเรียนการสอนในหมวดนี้เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำหรือการแสดงออกต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการ วิธีการที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัย

ในการจัดการเรียนการสอนทั่วไปทางอาชีวศึกษา ส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกันตามลักษณะรายวิชา คือ มีการจัดการสอนด้านทฤษฎีหรือด้านพุทธิพิสัย และการจัดการสอนด้านปฏิบัติหรือทักษะพิสัย ส่วนการจัดการสอนด้านวิชาประลองนั้นจะเป็นส่วนของวิชาทฤษฎีซึ่งต้องมีการพิสูจน์ความจริงตามหลักการโดยการทดลองและบันทึกผล ดังนั้น จึงต้องมีการจัดการในลักษณะการสอนที่ปฏิบัติเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องการใช้อุปกรณ์เครื่องมือในการทดลอง สำหรับการสอนทางด้านเจตคติหรือจิตพิสัยนั้น โดยทั่วไปทางด้านการเรียนการสอนอาชีวศึกษาจะวางแผนสอดแทรกเข้าไปรวมกับการสอนทฤษฎีหรือการสอนปฏิบัติโดยตรง เนื่องจากการสอนทางด้านวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีสมรรถนะ สามารถไปปฏิบัติงานอาชีพได้ ซึ่งความหมายของสมรรถนะ คือ ความรู้ (พุทธิพิสัย) ความสามารถ (ทักษะพิสัย) และเจตคติ (จิตพิสัย) ที่อยู่ภายในตัวบุคคล การที่จะให้ผู้เรียนมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูง ผู้เรียนนั้นจะต้องได้รับการศึกษาหรือได้รับการสอนครบถ้วนทั้ง 3 ด้าน ให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน คือ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ

ลักษณะการจัดการเรียนการสอน (สุราษฎร์ พรหมจันทร์. 2531: 101) ได้แบ่งไว้ ดังนี้

1. การสอนทฤษฎีที่มุ่งเน้นพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย มีลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่สรุปได้ คือ

1.1 การจัดการเรียนการสอนโดยตัวครูเป็นผู้มีบทบาทค่อนข้างมาก กล่าวคือ ครูผู้สอนเป็นผู้ให้ข้อมูลและเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ ทางทฤษฎีทั้งหมดแก่ผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ ได้แก่ การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต เป็นต้น ซึ่งเหมาะสมสำหรับวัตถุประสงค์การสอนระดับ Recalled Knowledge ที่กล่าวถึงการนำความรู้เกี่ยวกับ Fact ไปใช้

1.2 การจัดการเรียนการสอนโดยครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันคิดค้นข้อมูลและเนื้อหาวิชาร่วมกัน กล่าวคือ ครูผู้สอนเป็นผู้สร้างเงื่อนไขให้ผู้เรียนได้คิดหาข้อมูลและเนื้อหาวิชาด้วยตนเอง การจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความเข้าใจมากขึ้น ขณะเดียวกันผู้สอนก็มีโอกาสที่จะปรับแต่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ไปในทิศทางที่ต้องการอย่างฉับพลัน ได้แก่ การสอนแบบถาม-ตอบ การสอนแบบอภิปราย เป็นต้น ซึ่งเหมาะสมสำหรับวัตถุประสงค์ Applied และ Transferred Knowledge ที่ต้องการนำความรู้ไปใช้งานด้วยความเข้าใจ

1.3 การจัดการเรียนการสอนโดยที่ตัวผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบตัวเอง ตามหลักการที่ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง กล่าวคือ ผู้เรียนจะศึกษาทำความเข้าใจข้อมูลเนื้อหาวิชาต่างๆ จากสื่อการเรียนที่มีอยู่แล้ว หรือที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นตามหลักวิชาการ การเรียนการสอนด้วยวิธีนี้มีข้อดีอยู่ที่ว่าผู้เรียนมีความเป็นอิสระในการเรียนมาก คนที่เรียนรู้ซ้ำมีโอกาสพบทวนใหม่ได้อีก เช่น การจัดการเรียนการสอนโดยบทเรียนสไลด์โปรแกรม บทเรียนเทปโทรทัศน์ ซึ่งหากได้จัดบทเรียนไว้ดีแล้วก็ใช้ได้สำหรับการเรียนการสอนในทุกระดับของวัตถุประสงค์การสอน

2. การสอนปฏิบัติมุ่งเน้นทักษะพิสัย มีลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่สรุปได้ คือ

2.1 การจัดการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้บรรยายเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ประกอบกับการสาธิตการทำงานให้ผู้เรียนดู ซึ่งอาจบรรยายและสาธิตตอนเริ่มการเรียนการสอนเพียงครั้งเดียว หรือจัดแบ่งเป็นช่วงๆ ก็ได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ให้ผู้เรียนฝึกขณะที่ผู้เรียนลงมือทำงาน ครูผู้สอนมีหน้าที่สังเกตการณ์ ให้คำปรึกษา ชี้แจงปัญหาในการทำงาน วิธีการจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้เหมาะสำหรับงานที่ไม่ยุ่งยากต่อการฝึก และไม่ก่อให้เกิดอันตรายในการทำงานมากนัก เช่น งานร่างแบบ งานตะไบผิวราบ เป็นต้น

2.2 การจัดการเรียนการสอนโดยครูและผู้เรียนร่วมกันคิดค้นข้อมูล วิธีการในการทำงานแทนการบรรยาย ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีที่ว่า ขณะการเรียนการสอนดำเนินไปนั้น ครูก็มีโอกาสที่จะตรวจสอบความรู้อ ความเข้าใจของผู้เรียนควบคู่กันไป ส่วนการปฏิบัติหรือฝึกทำงาน ครูอาจสาธิตให้ผู้เรียนดูเป็นช่วงๆ แล้วลองให้ผู้เรียนทำดู ขณะเดียวกันก็มีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับผู้เรียนแล้วหาวิธีแก้ไข จนกระทั่งไม่มีปัญหาแล้วจึงให้ผู้เรียนทำงานเพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญมากขึ้นภายใต้การดูแลให้คำปรึกษาของครู วิธีการนี้เหมาะสำหรับการฝึกงานในทุกลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่เสี่ยงต่อความเสียหายหรืออุบัติเหตุ เช่น งานกลึงเกลียว งานกัด งานเจียระไน เป็นต้น

2.3 การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนศึกษาวิธีการทำงานจากสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับงานนั้นๆ ด้วยตัวผู้เรียนเอง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะใช้สำหรับการเรียนการสอนงานปฏิบัติที่ไม่มีอันตรายต่อเครื่องมือและตัวผู้เรียนและเป็นงานที่ไม่มีเทคนิคการทำงานยุ่งยากสลับซับซ้อนมากนัก โดยบทเรียนฝึกการทำงานออกเป็นช่วงๆ ให้ผู้เรียนศึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำที่ระบุไว้เป็นตอนๆ แล้วตรวจสอบผลการทำงานตามที่กำหนดไว้ เช่น การศึกษาการทำงานจากเอกสาร การศึกษาการปฏิบัติงานจากเทปโทรทัศน์ จากสไลด์โปรแกรม จากภาพยนตร์ เป็นต้น

3. การสอนวิชาประลอง มุ่งเน้นความรู้ด้านพุทธิพิสัยและต้องมีการพิสูจน์ทฤษฎีโดย การปฏิบัติ การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ในการทดลอง มีลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่สรุปได้ คือ

3.1 ครูเป็นผู้สรุปบทบทวนทฤษฎีที่จะทดลองให้นักเรียนฟัง พร้อมสาธิตการทดลอง บางส่วนให้แก่ผู้เรียน แล้วให้ผู้เรียนทำการทดลอง บันทึกผลจากการทดลองและวิเคราะห์ผลการทดลอง ว่าเป็นไปตามทฤษฎีหรือไม่ ซึ่งเหมาะสำหรับผู้เรียนระดับต่ำ

3.2 การจัดการเรียนการสอนทำโดยให้ผู้เรียนศึกษาทฤษฎีที่จะทำการทดลองด้วยตนเองมาก่อน จากนั้นครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในทฤษฎีนั้น จนเป็นที่กระจ่างแล้ว ให้ผู้เรียนทำการทดลอง บันทึกผลและวิเคราะห์ผล ซึ่งเหมาะกับผู้เรียนระดับสูง

3.3 การจัดการเรียนการสอนทำโดยให้ผู้เรียนศึกษา ทดลองและวิเคราะห์ผลทั้งหมด ด้วยตนเองในรูปแบบ Self Learning ซึ่งเหมาะสมสำหรับผู้เรียนระดับสูง เช่น ในระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง ระดับปริญญาตรี

วิธีการสอนด้านวิชาชีพ

วิธีการเรียนการสอนด้านวิชาชีพมีอยู่ด้วยกันมากมายหลายวิธี แต่ละวิธีก็มีข้อดีข้อเสีย แตกต่างกันไป โดยทั่วไปอาจใช้วิธีสอนที่ผสมผสานกัน ทั้งวิชาทฤษฎีและปฏิบัติ วิธีการสอนที่นิยมใช้กันทั่วไป มีดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย (Lecture) เป็นวิธีการที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วไป จะนับว่าเป็นวิธีการที่ใช้กันมากที่สุดก็ว่าได้ การสอนด้วยวิธีนี้สามารถสอนผู้เรียนครั้งละมากๆ ได้ การจัดเตรียมก็ทำได้ง่ายและรวดเร็ว แต่ทว่ามีข้อบกพร่องอยู่มากทีเดียว เพราะการสอนเป็นลักษณะของการสื่อความหมายทางเดียว คือ จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน และเนื่องจากการสอนเป็นการที่ครูพูดบอกเล่าอธิบายเนื้อหาหรือเรื่องราวต่างๆ ให้ผู้เรียนฟัง ฉะนั้นการสอนด้วยวิธีบรรยายจึงเหมาะสำหรับวัตถุประสงค์บางระดับ เช่น วัตถุประสงค์ระดับ Recalled Knowledge เป็นต้น การสอนแบบบรรยายมีวิธีการพอสรุปได้ ดังนี้

1.1 ชื่นสนใจปัญหา ใช้วิธีกล่าวนำเข้าเรื่องให้ผู้เรียนสนใจในเรื่องที่จะบรรยาย โดยชี้ให้เห็นประโยชน์และความสำคัญของเนื้อหาและทบทวนความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่หรือเรื่องที่เรียนใหม่

1.2 ชื่นให้เนื้อหา อธิบาย บอกขอบข่ายเนื้อหาและแจ้งวัตถุประสงค์ อธิบายเนื้อหาให้ชัดเจนตามลำดับอย่างต่อเนื่องกัน เสนอหรือเน้นประเด็นที่สำคัญเพื่อให้ผู้เรียนสนใจ

1.3 ชื่นสรุปโยงเนื้อหาเรื่องต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้ผู้เรียนเห็นเค้าโครงเรื่องทั้งหมด ตั้งปัญหาให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์หรือวิจารณ์เนื้อหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม ตอบคำถาม และมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติม

2. การสอนแบบถามตอบ (Questioning) การสอนแบบถามตอบเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยครูเปิดโอกาสและชี้แนะให้ผู้เรียนได้ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมค้นคว้าและสรุปเนื้อหาวิชาด้วยการถามตอบตามแนวทางที่ครูผู้สอน

ชี้แนะแนวทางให้ การสอนด้วยวิธีนี้จึงเป็นลักษณะของการสื่อความหมาย 2 ทาง คือ จากครูไปสู่ผู้เรียน และจากผู้เรียนไปสู่ครู หรือในบางครั้งก็จากผู้เรียนไปสู่ผู้เรียนเอง จึงเหมาะสมสำหรับการสอนเนื้อหาวิชา ประเภทที่เกี่ยวกับเหตุผลและการแก้ปัญหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ระดับ Applied และ Transferred Knowledge เป็นอย่างยิ่ง การสอนแบบถามตอบมีวิธีการพอสรุปได้ ดังนี้

2.1 ชั้นกล่าวนำ ใช้คำถามนำ เพื่อสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเรียนโดยถาม ด้วยคำพูดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไขในเนื้อหาที่กำลังจะเรียน ใช้สื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ประกอบคำถาม

2.2 ชั้นให้เนื้อหา บอกขอขยายเนื้อหาและแจ้งวัตถุประสงค์ ใช้คำถามที่ เตรียมไว้เป็นขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การสอน ถามผู้เรียนทั้งชั้นโดยใช้คำถามแบบฟื้นคืนความรู้เดิม เพื่อเชื่อมโยงความรู้ใหม่ ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบให้ใช้ความคิดและฝึกแก้ปัญหา เพื่อส่งเสริม กิจกรรมทางสมอง สร้างเนื้อหาความรู้

2.3 ชั้นสรุปผล ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัด เฉลยแบบฝึกหัด ตรวจสอบแบบฝึกหัด ตรวจสอบปรับ ให้เนื้อหาซ้ำถ้าจำเป็นและให้แรงเสริมกำลังใจ

3. การเรียนการสอนด้วยสื่อสำเร็จรูป เป็นการจัดสื่อหรือเอกสารการสอนให้ผู้เรียน ศึกษาด้วยตนเอง (Self Learning) โดยครูผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียมสื่อหรือเอกสารการสอนต่างๆ ที่ครบ สมบูรณ์ตามขอบการเรียนรู้เอาไว้ การเรียนการสอนด้วยสื่อสำเร็จรูปในลักษณะการเรียนด้วยตนเองนี้ มีส่วนคืออยู่ที่ว่า ผู้เรียนมีเวลาที่จะศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ อย่างอิสระตามความสามารถของ ตนเอง แต่ก็มีข้อจำกัดบางประการที่ว่า การเรียนจากสื่อหรือเอกสารในลักษณะศึกษาด้วยตนเองไม่เหมาะ สำหรับการดำเนินงานที่เสี่ยงอันตราย เช่น การใช้เครื่องจักรกล เป็นต้น

4. การสอนแบบ Shop Talk เป็นการสอนในช่วงสั้นๆ โดยครูผู้สอนเป็นผู้บรรยาย ความรู้ทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานที่ผู้เรียนจะต้องฝึก เนื้อหาสาระ ได้แก่ การอธิบายจุดสำคัญ เนื้อหาความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงานอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการสอนโดยวิธีนี้จะกระทำ ในช่วงต้นก่อนการฝึกทักษะของผู้เรียน อาจมีการสาธิตเล็กน้อย เหมาะสำหรับการฝึกงานที่ไม่ยุ่งยาก สลับซับซ้อนและไม่มีอันตรายต่อผู้เรียน

5. การสอนแบบ Shop Demonstration เป็นวิธีการสอนที่มุ่งเน้นการแสดงทักษะ มากกว่าการบอกจุดสำคัญของเนื้อหา วิธีการสอนเป็นการสาธิตทักษะของครูผู้สอนผสมกับการใช้คำถาม การอธิบายหรืออภิปรายกับผู้เรียน จุดประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้สังเกตทักษะกระบวนการทำงาน เหมาะสำหรับการสอนผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยหรือรายบุคคล

ในการจัดการเรียนการสอนด้านวิชาชีพ จะต้องมีการดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ การจัดการสอนทฤษฎี การจัดการสอนปฏิบัติ และการจัดการสอนวิชาประลอง วิธีการเรียนการสอนด้าน

วิชาที่พอมืออยู่ด้วยกันมากมายหลายวิธี แต่ละวิธีก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน โดยทั่วไปอาจใช้วิธีสอนที่ผสมผสานกัน การสอนงานปฏิบัติเป็นการสอนในกลุ่มวิชาภาคปฏิบัติในโรงฝึกงาน หรือกลุ่มวิชาทดลองในห้องทดลอง เพื่อให้ผู้เรียนเห็นถึงวิธีการ กระบวนการทำงานต่างๆ การสอนในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะมีการสาธิตเป็นหลัก จะต้องใช้การผสมผสานกันระหว่างวิธีสอนหลายวิธีตามความเหมาะสม

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project Based Instruction)

ทีศนา แซมมณี (2551: 139) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลักไว้ ดังนี้

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก คือ การจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้ร่วมกันเลือกทำโครงการที่ตนสนใจ โดยร่วมกันสำรวจ สังเกตและกำหนดเรื่องที่ตนสนใจ วางแผนในการทำโครงการร่วมกัน ศึกษาหาข้อมูลความรู้ที่จำเป็นและลงมือปฏิบัติงานตามแผนงานที่วางไว้จนได้ข้อค้นพบหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ แล้วจึงเรียนรายงานและนำเสนอต่อสาธารณชน เก็บข้อมูลแล้วนำผลงานและประสบการณ์ทั้งหมดมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดค้นและสรุปผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับทั้งหมด

1. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก การใช้โครงการหรือโครงการงานในการสอนตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อและหลักการต่อไปนี้

1.1 โครงการหรือโครงการงาน เป็นกิจกรรมที่มีบริบทจริงเชื่อมโยงอยู่ ดังนั้น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงสัมพันธ์กับความเป็นจริง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง จึงเป็นการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

1.2 การให้ผู้เรียนทำโครงการหรือโครงการงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าสู่กระบวนการสืบสอบ (Process of Inquiry) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องใช้การคิดขั้นสูงที่ซับซ้อนขึ้น ดังนั้น จึงเป็นช่องทางที่ดีในการพัฒนากระบวนการทางสติปัญญาของผู้เรียน

1.3 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก ช่วยให้ผู้เรียนได้ผลิตงานที่เป็นรูปธรรมออกมา ผลผลิตที่แสดงออกถึงความรู้ความคิดของผู้เรียนนี้สามารถนำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนและวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างชัดเจน ซึ่งผลการวิจัยทางด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ได้ชี้ชัดว่าการเรียนรู้จะพัฒนาขึ้นหากความรู้และทักษะต่างๆ สามารถแสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน

1.4 การแสดงผลงานต่อสาธารณชน สามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และการทำงานให้แก่ผู้เรียนได้ ซึ่งแรงจูงใจจะมีผลต่อความใส่ใจ ความกระตือรือร้นและความอดทนในการแสวงหาความรู้ การศึกษาความรู้และการใช้ความรู้

1.5 การให้ผู้เรียนทำโครงการหรือโครงงาน นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะกระบวนการในการสืบสอบและการแก้ปัญหาแล้ว ยังสามารถช่วยดึงศักยภาพต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียนออกมาใช้ประโยชน์ด้วย

2. ตัวบ่งชี้ ลักษณะการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก

2.1 ผู้สอนและผู้เรียนมีการอภิปรายปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ผู้เรียนมีการเลือกปัญหาที่ตนสนใจที่จะจัดทำเป็นโครงการหรือโครงงาน

2.2 ผู้สอนมีการชี้แจงหรือทำความเข้าใจกับผู้เรียนถึงวัตถุประสงค์ในการทำโครงการ ความคาดหวังต่อการทำโครงการ วิธีการและกระบวนการในการดำเนินการ รวมทั้งบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน

2.3 ผู้เรียนมีการร่วมกันศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่จะทำจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

2.4 ผู้เรียนมีการร่วมกันวางแผนการจัดทำโครงการ ซึ่งมักประกอบด้วยความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหาที่จะจัดทำเป็นโครงการ วัตถุประสงค์ กระบวนการหรือขั้นตอนในการดำเนินงาน แหล่งทรัพยากรและวัสดุต่างๆ ที่ต้องการ บทบาทหน้าที่ของบุคคลที่ร่วมโครงการ เครื่องมือ เวลา และค่าใช้จ่ายที่ต้องการ ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินงานโครงการ การประเมินผลโครงการ และการอภิปรายผลการเรียนรู้ มีการให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการทำโครงการตามความจำเป็น

2.5 ผู้เรียนมีการเขียนโครงการและนำเสนอผู้สอน ผู้สอนอาจให้คำแนะนำและความช่วยเหลือต่างๆ ตามความจำเป็น ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป ผู้สอนมีการให้ความเห็นชอบในการทำโครงการและช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ตามความจำเป็น

2.6 ผู้เรียนมีการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนด จนกระทั่งสามารถผลิตชิ้นงานออกมาได้ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ติดตามการทำงานของผู้เรียน ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือตามความจำเป็นและให้แรงเสริมตามสมควร

2.7 ผู้สอนและผู้เรียนมีการนำผลงานของผู้เรียนออกมาแสดง ชี้แจงและร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์ผลงานแลกเปลี่ยนกัน

2.8 ผู้เรียนมีการปรับปรุงผลงานและเขียนรายงาน

2.9 ผู้เรียนมีการนำผลงานออกแสดงต่อสาธารณชน (อาจจะเป็นในชั้นเรียน ในโรงเรียน ในชุมชน ฯลฯ) และเก็บข้อมูล

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

1. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการบูรณาการ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ทิตินา แซมมณี. 2551: 147)

การบูรณาการ หมายถึง การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์หรือเนื้อหาสาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความรู้ที่มีความหมาย มีความหลากหลาย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (สุวิทย์ มูลคำ; และอรทัย มูลคำ. 2551: 183)

การบูรณาการการเรียนการสอน (Instructional Integration) คือ การนำเอาเนื้อหา มาจัดการเรียนการสอนด้วยการผสมผสานวิธีการหลากหลาย กิจกรรมหลากหลาย (พิมพันธ์ เดชะคุปต์; และเพยาว์ ยินดีสุข. 2551: 2)

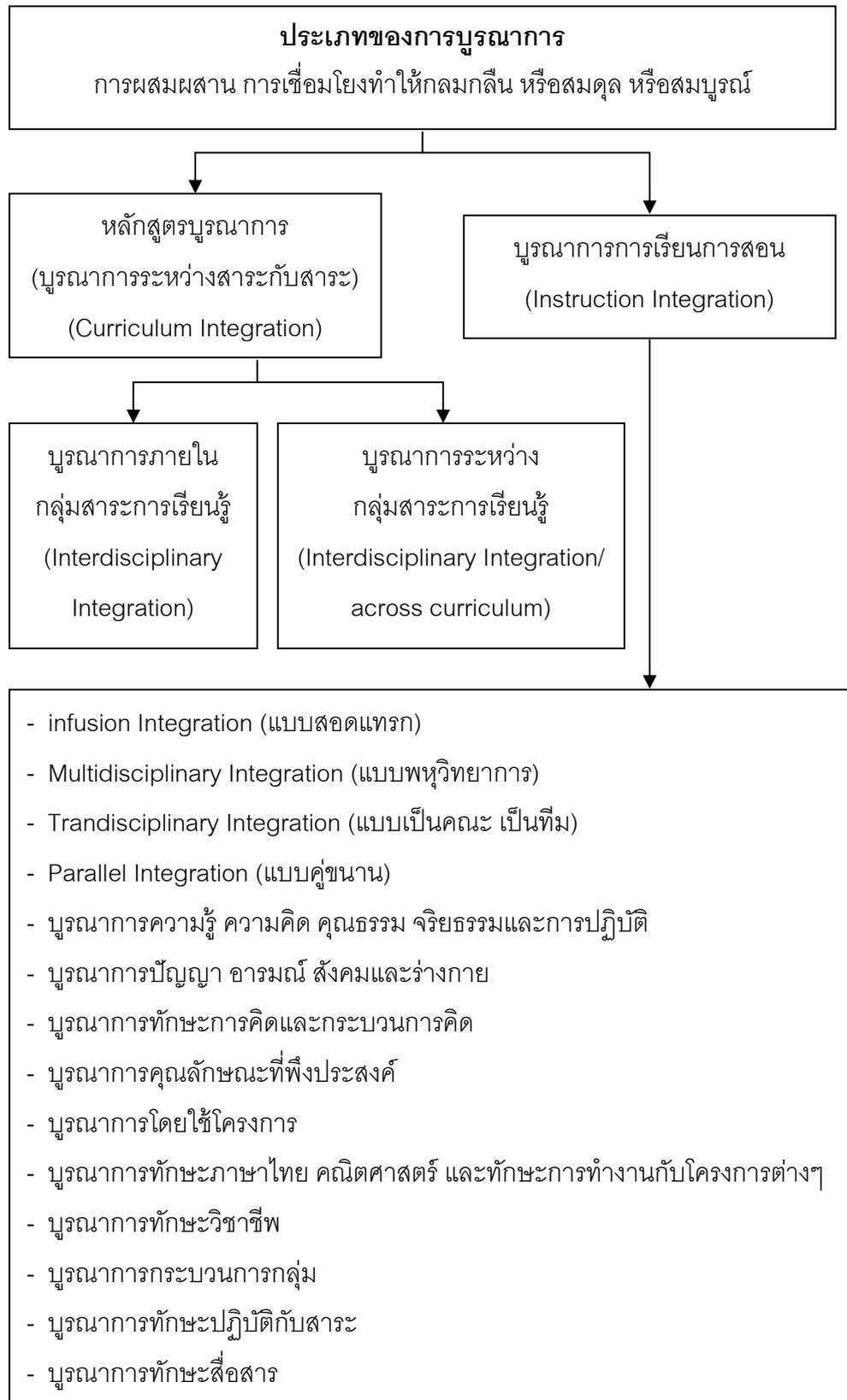
การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถโดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะและเจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ (สำนักงานมาตรฐานอาชีวศึกษาและวิชาชีพ. ม.ป.ป.: 2)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่รวมเนื้อหาสาระความรู้และทักษะของรายวิชาทุกวิชาที่เกี่ยวข้องในหลักสูตร จัดผสมผสานกัน โดยการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดผลลัพธ์ เป็นลักษณะงานที่มีประโยชน์และประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตทั่วไปได้

2. ประเภทของการบูรณาการ ในการจัดการศึกษาแบ่งประเภทของการบูรณาการเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (พิมพันธ์ เดชะคุปต์; และเพยาว์ ยินดีสุข. 2548: 2)

2.1 หลักสูตรบูรณาการ (Curriculum Integration) คือ การนำเอาเนื้อหาจากศาสตร์ต่างๆ มาผสมผสานกันก่อนจัดการเรียนการสอน

2.2 การบูรณาการการเรียนการสอน (Instructional Integration) คือ การนำเอาเนื้อหามาจัดการเรียนการสอนด้วยการผสมผสานวิธีการหลากหลาย กิจกรรมหลากหลาย รายละเอียดประเภทของการบูรณาการแสดงดังภาพประกอบ 7

3. ขั้นตอนการสร้างหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

หลักสูตรบูรณาการ มีการผสมผสานสาระตั้งแต่สองกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือสองวิชาขึ้นไป หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน โดยจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ภายใต้หัวเรื่อง (Theme) อย่างสมดุลและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง หัวเรื่องเป็นจุดรวมหรือจุดกลางที่ต้องนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจได้มาจากสาขาต่างๆ ในวิชาเดียวกัน หรือได้มาจากหลายศาสตร์หรือวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องโดยใช้เครือข่ายความคิด (Web) หลักสูตรบูรณาการจัดได้เป็นสองแบบ คือ การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ผลการบูรณาการภายใต้หัวเรื่องจะได้เป็นหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้ (พิมพ์พันธ์; และเพยาวี. 2551: 4-6)

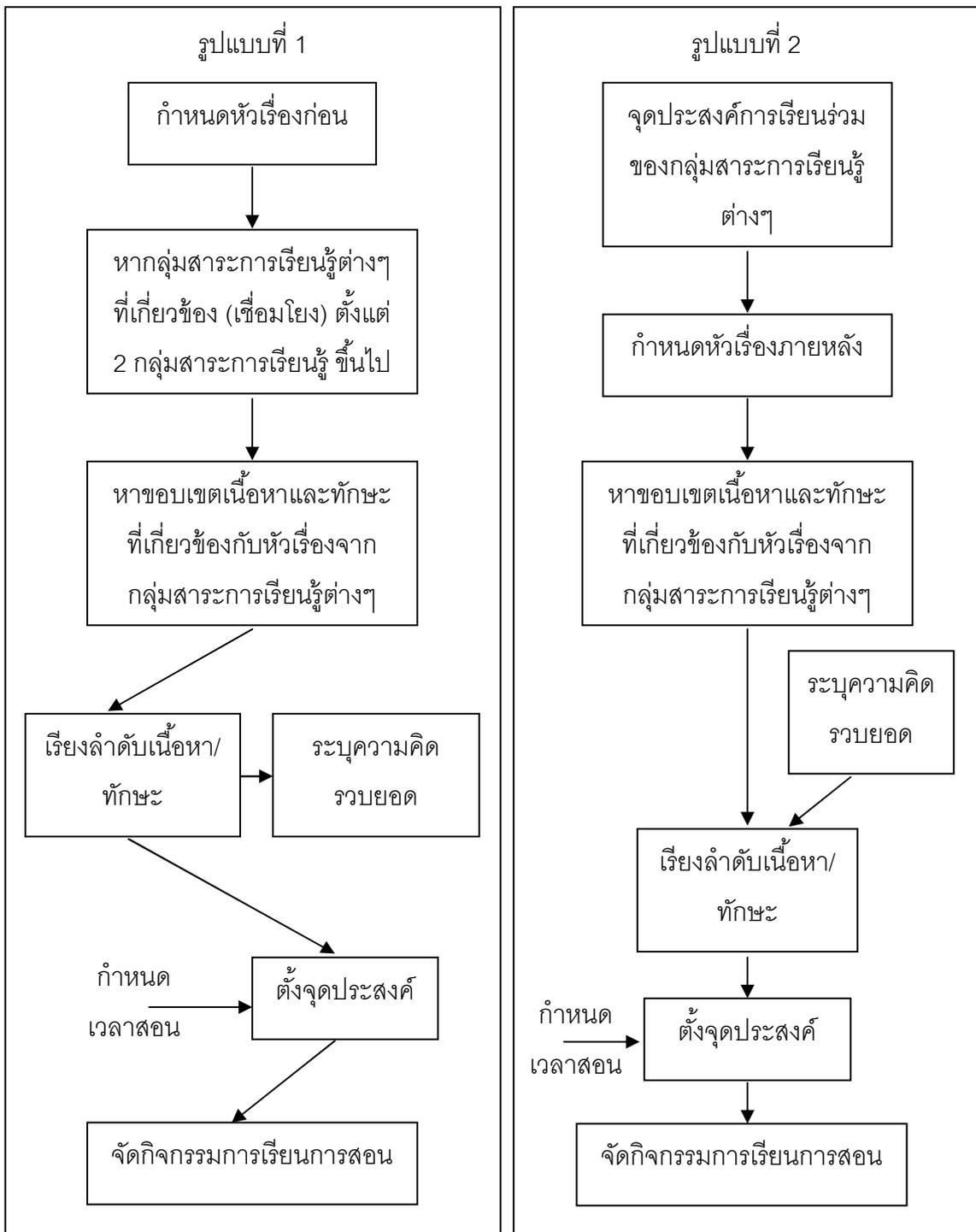
3.1 การกำหนดหัวเรื่อง มี 2 วิธี คือ รูปแบบที่ 1 กำหนดหัวเรื่องก่อน และรูปแบบที่ 2 กำหนดหัวเรื่องหลังจากผสมผสานวัตถุประสงค์การเรียนรู้ร่วมของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยกำหนดจาก 1) มโนทัศน์ 2) ประเด็นปัญหา 3) เรื่องที่เป็นปัญหา 4) เรื่องที่ต้องใช้การสืบสอบแก้ปัญหา 5) แหล่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการค้นคว้า และ 6) ความสนใจของผู้เรียน

3.2 ทำเครือข่ายความคิด (Web) หรือผังความคิด (Concept Map) หรือผังกราฟิก (Graphic Organizer) เกี่ยวกับความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และเกี่ยวกับหัวเรื่อง และทักษะของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3 จัดเรียงลำดับเนื้อหาและทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับหัวเรื่องเพื่อนำไปวางแผนการเรียนรู้

3.4 วางแผนจัดการเรียนรู้ โดยระบุมโนทัศน์สำคัญ กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เตรียมสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ และกำหนดวิธีการประเมินการเรียนรู้

ขั้นตอนการสร้างหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ 2 รูปแบบ ดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 ขั้นตอนการสร้างหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

4. ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการจำแนกลักษณะการจัดการเรียนรู้ มีการนำเสนอ 3 รูปแบบ ดังนี้ (สุวิทย์ มูลคำ; และอรทัย มูลคำ. 2547: 184)

4.1 จำแนกตามจำนวนผู้สอน

4.1.1 การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่างๆ กับหัวเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้น เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา เป็นต้น ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การวิเคราะห์ต่างๆ มาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ ความจริงจากหัวเรื่องที่กำหนดได้

4.1.2 การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอนโดยอาจยึดหัวเรื่องใดหัวเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนานกันไปภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน แต่การสอนนั้นยังแยกกันสอนอยู่ เช่น ผู้สอนวิทยาศาสตร์สอนเรื่องเงา ผู้สอนคณิตศาสตร์สอนเรื่องการวัดระยะทางคิดคำนวณเรื่องเงา ผู้สอนศิลปะสอนเรื่องเทคนิคการวาดรูปมีเงา เป็นต้น

4.1.3 การบูรณาการแบบสอนเป็นทีม ผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันคิดหัวเรื่องหรือโครงการขึ้นมาโดยใช้เวลาเรียนต่อเนื่องกัน วิธีการคือรวมหัวเรื่องของสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่ผู้สอนเคยแยกกันสอนนั้นรวมกันเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ลักษณะผู้สอนสอนเป็นทีม ผู้เรียนเรียนรู้เป็นทีม สำหรับกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่อง ผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้

4.2 จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

4.2.1 การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ทักษะและความคิดรวบยอดของสาระการเรียนรู้สาระใดสาระหนึ่งนั่นเอง เช่น การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงทักษะทางภาษาระหว่างการฟัง การดู การพูด การอ่าน การเขียน หลักภาษาและการใช้ภาษาโดยใช้วรรณกรรมเป็นแกน

4.2.2 การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำเอาสาระการเรียนรู้จากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน

4.3 จำแนกตามประเภทการบูรณาการ

4.3.1 การบูรณาการแบบสหวิทยาการ เป็นลักษณะการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการนำเอาสาระการเรียนรู้จากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงให้เป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อจัดการเรียนรู้ภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน

4.3.2 การบูรณาการแบบพหุวิทยาการ เป็นลักษณะการบูรณาการที่ผู้สอน นำเอาเรื่องหรือสาระการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนไปสอดแทรกในสาระการเรียนรู้หรือวิชาที่ตนเอง รับผิดชอบสอน เช่น ผู้สอนสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยต้องการสอนเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและ สิ่งแวดล้อม ก็สามารถนำเรื่องนี้เข้ามาสอดแทรกได้

5. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2547: 192) ได้เสนอแนวทางในการจัดทำหน่วย การเรียนรู้โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม
2. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเป็นรายปี หรือรายภาค
4. จัดทำคำอธิบายรายวิชา
5. จัดทำหน่วยการเรียนรู้
6. กำหนดหัวข้อเรื่องหรือหน่วยการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายสาระการเรียนรู้ที่

สัมพันธ์กัน

7. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการ อาชีวศึกษา

ความสำคัญของการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน

จากการที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่เน้นการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ ทั้งด้านการบริหาร การจัดการเรียน การสอน โดยมีจุดเน้นที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้เรียนตามความถนัด ตามความสนใจ และได้รับการบริการด้านการศึกษาจากรัฐอย่างมีคุณภาพ สำหรับในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนนั้น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงไว้ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตาม ความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

1. เพื่อพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอนของการอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดทำคู่มือและแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการอาชีวศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

2. เพื่อพัฒนาให้ครูอาจารย์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาทุกแห่ง สามารถจัดแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการและพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ มาเพิ่มประสิทธิภาพการนำไปประกอบอาชีพตามต้องการ

3. เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาวิชาชีพแบบองค์รวม มีความสามารถทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการต่างๆ ทักษะในการประกอบอาชีพได้ครบวงจรในแต่ละชั้นปี รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม

ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงเนื้อหา ความรู้ ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่างๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในชีวิตรจริงได้

สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตรประจำวันได้ด้วยตนเอง

เหตุผลในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

1. สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตรประจำวันนั้นจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับศาสตร์ในสาขาต่างๆ ผสมผสานกัน ทำให้ผู้เรียนที่เรียนรู้ศาสตร์เดียวๆ มาไม่สามารถนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาได้ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยให้สามารถนำความรู้ ทักษะจากหลายๆ ศาสตร์มาแก้ปัญหาได้กับชีวิตรจริง

2. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of learning) ของศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียนและนำไปใช้จริงได้

3. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่างๆ ในหลักสูตร จึงทำให้ลดเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาบางอย่างลงได้ แล้วไปเพิ่มเวลาให้เนื้อหาใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

4. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะตอบสนองต่อความสามารถในหลายๆ ด้านของผู้เรียน ช่วยสร้างความรู้ ทักษะและเจตคติ “แบบพหุปัญญา” (Multiple Intelligence)

5. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Constructivism) ที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน

ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่า เป็นการเชื่อมโยงวิชาหรือศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง มีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น ได้แก่

1. บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้

ปัจจุบันเนื้อหาความรู้มีมากมายที่จะต้องเรียนรู้ หากไม่นำวิธีการเรียนรู้ที่ทันสมัยมาใช้ จะทำให้เรียนรู้ไม่ทันตามเวลาที่กำหนดได้ จึงต้องมีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ มาใช้ เช่น การสอนโดยวิธีการบอกเล่า ฟ่องจำ จะทำให้ได้ปริมาณความรู้หรือเนื้อหาสาระไม่เพียงพอกับสิ่งที่ต้องเรียนรู้ จึงต้องเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม

2. บูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และทางจิตใจ

การเรียนรู้ที่ดีนั้นผู้เรียนต้องมีความอยากรู้อยากเห็นด้วย ดังนั้น การให้ความสำคัญแก่เจตคติ ค่านิยม ความสนใจและสุนทรีย์ภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ก่อให้เกิดความซาบซึ้งก่อนลงมือศึกษา ซึ่งเป็นการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

3. บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ

การเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้นั้นถือเป็นการดีมาก ดังนั้น การให้ความสำคัญระหว่างองค์ความรู้ที่ศึกษากับการนำไปปฏิบัติจริงโดยนำความรู้ไปแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

4. บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนและชีวิตประจำวัน

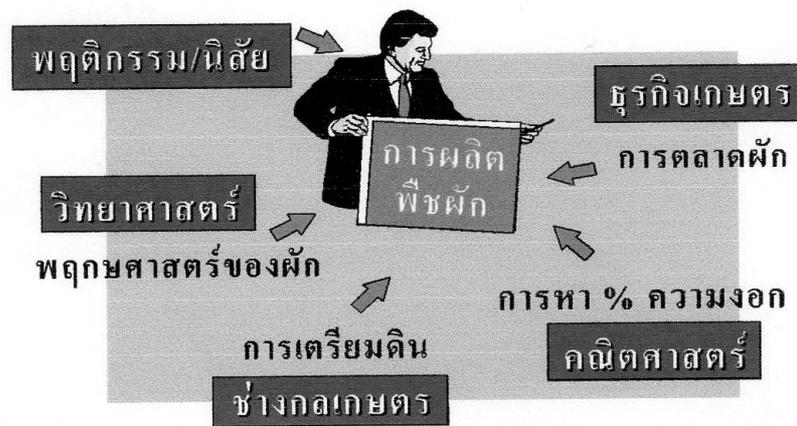
การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิต เมื่อผ่านการเรียนรู้แล้วต้องมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. บูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ

เพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียน

รูปแบบของการบูรณาการ (Model of Integration) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พบโดยทั่วไป มีอยู่ 4 แบบ คือ

1. การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) การเรียนรู้แบบนี้ครูจะนำเนื้อหาของวิชาต่างๆ มาสอดแทรกในรายวิชาของตนเอง เป็นการวางแผนการสอนและทำการสอนโดยครูเพียงคนเดียว

ภาพประกอบ 9 ตัวอย่างการบูรณาการแบบสอดแทรก

ข้อดี

1. ครูคนเดียวบริหารทั้งเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้และเวลาที่ใช้โดย

สะดวก

2. ไม่มีผลกระทบกับครูคนอื่นและการจัดตารางสอน

ข้อจำกัด

1. ครูคนเดียวอาจไม่มีความชำนาญในเนื้อหาวิชาบางเรื่อง
2. เนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดอาจซ้ำซ้อนกับของวิชาอื่น
3. ผู้เรียนจะมีภาระงานมากเพราะทุกรายวิชาจะต้องมอบหมายงานให้

2. การบูรณาการแบบขนาน (Parallel) การเรียนรู้แบบนี้ ครูตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป

ต่างคนต่างสอนวิชาของตนเอง แต่จะมาร่วมวางแผนตัดสินใจว่าจะจัดแผนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมุ่งสอนในหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหา (Problem) เดียวกันในส่วนหนึ่ง

ภาพประกอบ 10 ตัวอย่างการบูรณาการแบบขนาน

ข้อดี

1. ครูผู้สอนแต่ละคนยังคงบริหารทั้งเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ เวลา
2. ไม่มีผลกระทบกับครูคนอื่นและการจัดตารางสอน
3. เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ลดการซ้ำซ้อนลง ช่วยให้เกิดการทำงาน

โดยสะดวก

ร่วมกัน

ข้อจำกัด

1. ครูยังคงต้องรับภาระเนื้อหาวิชาที่ไม่ชำนาญ
2. ผู้เรียนยังมีภาระงานมากเพราะทุกรายวิชาจะต้องมอบหมายงานให้

3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidiscipline) การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบคู่ขนาน ครูตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ต่างคนต่างสอนวิชาของตน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองเป็นส่วนใหญ่ มาวางแผนการสอนร่วมกันในการให้งานหรือโครงการที่มีหัวข้อ แนวคิดหรือความคิดรวบยอด และปัญหาเดียวกัน

ภาพประกอบ 11 ตัวอย่างการบูรณาการแบบสหวิทยาการ

ข้อดี

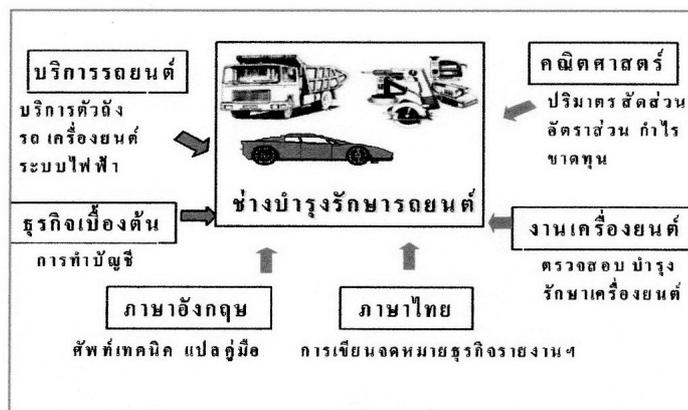
ของกิจกรรม

1. สนับสนุนการทำงานร่วมกันของทั้งผู้สอนและผู้เรียน ลดความซ้ำซ้อน
2. ผู้สอนทุกคนและผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน
3. ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้กับงานอาชีพจริง

ข้อจำกัด

มีผลกระทบต่อการจัดตารางสอนและการจัดแผนการเรียน

4. การบูรณาการแบบข้ามวิชา (Trans disciplinary) การเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะ ร่วมกันวางแผน กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอดและปัญหาเดียวกัน

ภาพประกอบ 12 ตัวอย่างการบูรณาการแบบข้ามวิชา

ข้อดี

1. สนับสนุนการทำงานร่วมกันของทั้งผู้สอนและผู้เรียน ลดความซ้ำซ้อน
ของกิจกรรม

2. ผู้สอนทุกคนและผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน
3. ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้กับงานอาชีพจริง

ข้อจำกัด

1. มีผลกระทบต่อการจัดตารางสอนและการจัดแผนการเรียน
  2. ผู้สอนต้องควบคุมการเรียนให้ทันตามกำหนด
5. การประเมินผลในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการนั้น เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ
แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการได้คิด และ
ปฏิบัติจริงตามความสนใจ ความถนัดของตนเอง เรียนรู้ทั้งแบบเรียนคนเดียวและเรียนเป็นกลุ่มจากแหล่ง
การเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ของตนเองและเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม (บูรณาการ)
ดังนั้น การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ดังกล่าวจึงต้องสอดคล้องกับสภาพจริง นั่นคือ การที่จะต้องนำ
ลักษณะที่สำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริงมาใช้จึงจะเหมาะสมกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ
ซึ่งน่าจะมีการประเมินความสามารถในด้านต่างๆ ดังนี้ การประเมินด้านกระบวนการคิด กระบวนการ
วางแผน กระบวนการทำงาน กระบวนการแก้ปัญหาโดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ (การวิจัยอย่างง่าย)
กระบวนการกลุ่ม กระบวนการประเมินผล คุณธรรมจริยธรรม ความตั้งใจ ความใส่ใจ คุณภาพของผลงาน
โดยใช้วิธีการ เครื่องมือประเมินที่หลากหลาย ต่อเนื่องตลอดเวลา ตามกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน
ด้วยวิธีการสังเกต ใช้แบบตรวจสอบรายการ ใช้แบบประเมินค่า การบันทึกการปฏิบัติงาน การประเมิน
คุณภาพชิ้นงานและอาจมีการประเมินด้านความรู้ควบคู่กันไปด้วย โดยการประเมินจะกระทำร่วมกันทั้ง
ผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งผลการประเมินเหล่านี้ควรจะเป็นส่วนหนึ่งของการนำมาปรับปรุงและพัฒนาการ
จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย

แนวคิดและทฤษฎีรูปแบบ

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีรูปแบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับวิจัยเพื่อรูปแบบการจัดการการศึกษาดนตรีไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีสาระสำคัญ ดังนี้

ความหมายของรูปแบบ

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้หลายลักษณะ เช่น

วิลเลอร์ (Willer. 1968: 264) กล่าวว่ารูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการ (Rationale) ของระบบรูปนัย (Formal System) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยาม ความสัมพันธ์และประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง

พจนานุกรมของลองแมน (Longman Dictionary of Contemporary English. 1981: 668) ให้ความหมายของรูปแบบโดยสรุป 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นแบบย่อส่วนของของจริง เช่น รูปแบบของเรือดำน้ำ
2. รูปแบบ หมายถึง สิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูแบบอย่าง นักเดินแบบหรือแม่แบบในการวาดภาพศิลป์
3. รูปแบบ หมายถึง แบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์รุ่น 486 DX

บาร์โด และฮัตแมน (Bardo; & Hartman. 1982: 70) กล่าวถึงรูปแบบในทางสังคมศาสตร์ว่า หมายถึง ชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่สนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะและหรือบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุมเพราะการทำ เช่น นั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำให้คุณค่าของรูปแบบนั้นด้อยลงไป ส่วนการที่จะระบุว่ารูปแบบหนึ่งๆ จะต้องมีความละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสมและรูปแบบนั้นๆ ควรจะมีองค์ประกอบอะไรบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้ก็แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ

ทาคาโอะ มียากาวะ (คางาคิตี สันติพิฤกษ์วงศ์ (แปล). 1986: 12) กล่าวว่า รูปแบบ คือ การแสดงภาพความเป็นจริงที่กำลังศึกษาค้นคว้าในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เป็นการอธิบาย การพยากรณ์ หรือการควบคุมเกี่ยวกับโครงสร้างและการเคลื่อนไหวของสภาพความเป็นจริงที่กำลังค้นคว้าอยู่

คีฟวส์ (Keeves. 1988: 559) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง การแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร

โดยสรุปแล้ว รูปแบบ หมายถึง การนำภาพในอุดมคติหรือเสมือนจริงมาจำลองให้เล็กลงหรือย่อส่วนโดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงเหตุผลเชิงกายภาพหรือเชิง

คุณลักษณะ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจโดยไม่มีการกำหนดรูปแบบไว้ตายตัว ดังนั้น รูปแบบอาจง่ายหรือซับซ้อนก็ได้

ประเภทของรูปแบบ

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบพบว่า มีนักวิชาการหลายท่าน ได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้หลายลักษณะ ซึ่งแตกต่างกันไป ดังนี้

คีฟวส์ (Keeves. 1988: 561-565) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบคณิตศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยยึดแนวทางของ Caplan and Tutsuoka และพัฒนาการใช้รูปแบบทางการศึกษาเป็น 4 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียนซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่จะไหลออกจากถัง ดังนั้น นักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบก็เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงประชากรนักเรียนของโรงเรียน

2. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดและใช้ข้อความในการอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบประเภทนี้คือ ขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการนำรูปแบบนี้มาใช้กับการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปรโดยสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดและประเมินผลทางการศึกษา รูปแบบลักษณะนี้สามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎีเพราะสามารถนำไปทดสอบสมมติฐานได้ รูปแบบทางคณิตศาสตร์นี้ส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Casual Model) เป็นรูปแบบที่เริ่มจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบนี้คือ ต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรงแต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบรูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ

4.1 รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียวโดยไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับ

4.2 รูปแบบเชิงสาเหตุเส้นคู่ (Non-recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรเชิงเหตุและเชิงผลพร้อมกันจึงมีทิศทางย้อนกลับได้

สำหรับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ได้แบ่งประเภทของการจัดการศึกษาออกเป็นสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กล่าวคือ

การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

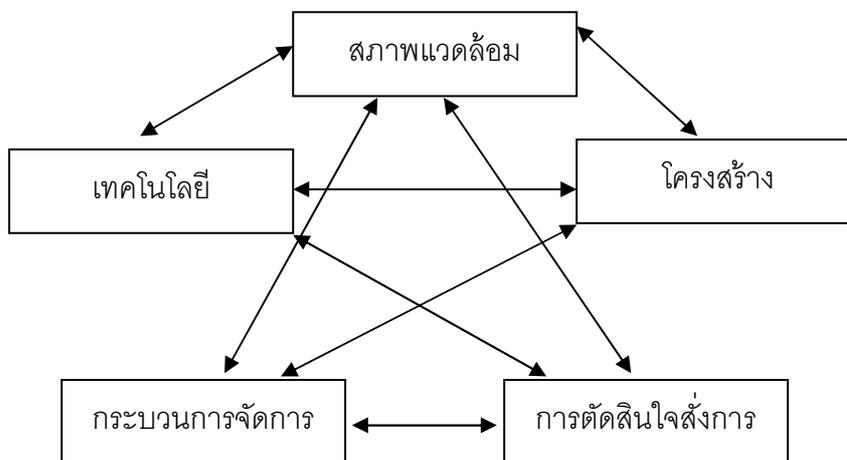
ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เพื่อให้เข้าใจง่าย เนื่องจากรูปแบบเชิงข้อความเป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย มีองค์ประกอบหลัก คือ แผนภูมิหรือรูปภาพเพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบนั้นๆ และยังมีการใช้ข้อความในการอธิบายเพื่อให้เข้าใจรูปแบบได้แจ่มชัดมากขึ้น

องค์ประกอบของรูปแบบ

บราวน์ และโมเบอร์ก (Brown; & Moberg. 1980: 16-17) ได้วิเคราะห์รูปแบบมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) กล่าวคือ องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environment)
2. เทคโนโลยี (Technology)
3. โครงสร้าง (Structure)
4. กระบวนการจัดการ (Management process)
5. กระบวนการตัดสินใจสั่งการ (Decision making)

รูปแบบการศึกษาและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์กรและการบริหารของ Brown and Moberg ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพประกอบ 13 รูปแบบเชิงระบบและสถานการณ์ของ Brown and Moberg
ที่มา: Brown; & Moberg (1980: 17)

คีฟวส์ (Keeves. 1997: 386-387) ได้กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปควรมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
2. โครงสร้างเชิงรูปแบบต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้นได้
3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้
4. รูปแบบควรจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative relationships)

อุทัย บุญประเสริฐ (2546: 32) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบว่า รูปแบบเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกอย่างมาก แต่มีข้อให้คิดว่าต้องใช้ให้ถูกต้องกับงานในแต่ละลักษณะจึงไม่อาจกำหนดให้เป็นหลักเกณฑ์แน่นอนตายตัวได้

สอดคล้องกับแนวคิดของ สมาน อัครภูมิ (2537: 16) และบาร์โด และฮาร์ทแมน Bardo; & Hartman (1982: 70-71) และทาคาโอะ มียากาวะ (1986: 15) ที่มีแนวคิดว่าการแบ่งประเภทของรูปแบบไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัวว่า ควรมีรายละเอียดขององค์ประกอบอย่างไรรูปแบบจึงจะเหมาะสม เนื่องจาก

รายละเอียดและองค์ประกอบที่เหมาะสมของรูปแบบจะขึ้นกับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ศึกษา และวัตถุประสงค์ในการสร้างหรือรูปแบบนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป คือ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไรจำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่ศึกษาหรือการออกแบบแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้นๆ เป็นสำคัญ

ลักษณะของรูปแบบที่ดี

จากคุณประโยชน์ของรูปแบบที่ช่วยในการสร้างทฤษฎี ลดการอ้างอิงหลักฐานจำนวนมาก อธิบายและพยากรณ์สิ่งต่างๆ ทำให้มีการนำรูปแบบมาใช้ในการศึกษากันมาก แต่เนื่องจากรูปแบบมีข้อจำกัด กล่าวคือ รูปแบบอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง บางครั้งรูปแบบก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเรื่องจริงหรือของจริงนั้นเป็นเรื่องง่ายๆ (Oversimplification) บ่อยครั้งที่พบว่าทฤษฎีที่สำคัญและมีชื่อเสียงหลายทฤษฎีที่มีรูปแบบที่ไม่สมบูรณ์ เช่น เสนอข้อเท็จจริงของทฤษฎีผิดพลาดแปลความหมายผิด เสนอข้อสรุปโดยอ้างเหตุผลผิด เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้นักวิจัยควรระมัดระวัง (Bertalanffy, 1968: 200) และควรศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญและลักษณะของรูปแบบที่ดีเพื่อใหการสร้างรูปแบบมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของรูปแบบที่ดีไว้ดังต่อไปนี้

ทาคาโอะ มียากาวะ (คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์ (แปล), 1986: 15) กล่าวว่า รูปแบบที่ดีเปรียบเสมือนสิ่งที่ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องนั้นๆ ได้มีความเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนการศึกษาในแนวลึกต่อไป ดังนั้น การสร้างรูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปร มากกว่าเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวมๆ
2. รูปแบบควรนำไปสู่การพยากรณ์ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้วถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิกไป
3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุเชิงผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน
4. รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ของเรื่องที่ศึกษาได้
5. รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับกรอบทฤษฎีในเรื่องนั้นๆ

คีฟวส์ (Keeves, 1988: 560) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของแบบจำลอง 4 ประการ ได้แก่

1. แบบจำลองควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงต้นของการพัฒนาแบบจำลอง

2. แบบจำลองควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้แบบจำลองได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3. แบบจำลองควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่กำลังศึกษาดังนั้น นอกจากแบบจำลองจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์แล้วยังใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ได้อีกด้วย

4. แบบจำลองควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษาด้วย

สรุปได้ว่า รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะที่ชัดเจน คือ อธิบายแนวคิดของเรื่องที่จะศึกษาได้โดยสื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปร สามารถทดสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ และควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้แบบจำลองได้

การทดสอบรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยการประมาณค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบ ดังนั้น รูปแบบที่สร้างขึ้นจึงควรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับวิธีการทดสอบ โดยปกติแล้วการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มักจะดำเนินการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทางสถิติ ผลของการทดสอบจะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธรูปแบบนั้นและนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่ต่อไป การทดสอบหรือการตรวจสอบรูปแบบสามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ

การทดสอบด้วยรูปแบบการประเมิน

Joint Committee on Standards for Educational Evaluation ได้นำเสนอหลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบซึ่งจัดเป็น 4 หมวด (Madaus; Scriven; & Stufflebeam. 1983: 399-402) ดังนี้

1. มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

2. มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ

3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา

4. มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

ข้อจำกัดของการทดสอบรูปแบบการประเมิน

ในบางเรื่องก็ไม่สามารถกระทำได้ด้วยข้อจำกัดของสภาพการณ์ต่างๆ ซึ่ง ไอส์เนอร์ (Eisner, 1976: 192-193) ได้เสนอแนวคิดของการทดสอบรูปแบบการประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ กล่าวว่าการวิจัยทางการศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือเชิงปริมาณมากเกินไปและในบางเรื่องก็ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลขแล้วสรุป จึงได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางดังนี้ มิได้ประเมินโดยเน้นสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบของการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal Based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินอิงการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกนำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกัน ตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมินโดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องมือใดๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้นในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นจริงๆ มาเป็นผู้ประเมินผล ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้นผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริงๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมินโดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒินั้นเพียงกรรมและมีดุลยพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4. รูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่กำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ ทั้งนี้การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (High credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

จากการวิเคราะห์เอกสารดังกล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการสร้างรูปแบบ คือ การทดสอบรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อให้รูปแบบที่สร้างขึ้นมีความชัดเจนและเหมาะสม

การทดสอบรูปแบบทำได้ 2 ลักษณะ คือ การประเมินทางสถิติและการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของรูปแบบว่าเป็นรูปแบบทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์หรือเป็นรูปแบบทางการศึกษา

สำหรับงานวิจัยฉบับนี้เป็นทางการศึกษาจึงใช้การทดสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางในเรื่องที่เกี่ยวกับเครือข่ายทางการศึกษา โดยเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ

แนวคิดการประเมินรูปแบบ

การเปรียบเทียบการประเมินการเรียนรู้แนวคิดเก่ากับแนวคิดใหม่

จากสาระตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เปรียบเสมือนแนวทางในการจัดการศึกษาของครูผู้สอนจะต้องประยุกต์ให้สะท้อนกับจุดหมายดังกล่าว ดังนั้น ในกระบวนการประเมินการเรียนรู้จึงต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว แนวความคิดการประเมินที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากแนวความคิดแบบเก่าที่ครูเคยใช้ปฏิบัติกันมา บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์ (2544: 24-30) ได้เปรียบเทียบแนวคิดการประเมินแบบเก่ากับการประเมินที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังตาราง

ประเด็นพิจารณา	การประเมินแบบเก่า	การประเมินที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
1. พื้นฐานผู้เรียน	คล้ายกัน เรียนรู้วิชาเดียวกัน	แตกต่างกัน การเรียนการสอนต้อง เหมาะกับแต่ละคน
2. ตัวบ่งชี้ความรู้ที่ดี	ดูจากแบบทดสอบอิงเกณฑ์หรืออิงกลุ่ม เท่านั้น	ทางตรงจากการประเมินอย่าง หลากหลาย
3. เครื่องมือการประเมิน	แบบทดสอบประเภท กา ชัด เขียนตอบ เหมาะสมที่สุดในการประเมิน ความก้าวหน้า	ผู้เรียนจัดทำปรับปรุงพัฒนางานตนเอง ด้วยพอดโฟลิโอ โดยมีสารสนเทศที่ หลากหลาย
4. รูปแบบประเมิน	แยกจากหลักสูตรและการเรียนการสอน	กลมกลืนกับหลักสูตรและการเรียน การสอน
5. คุณภาพเครื่องมือ	เป็นการทดสอบจากภายนอก	เกี่ยวข้องกับผู้เกี่ยวข้องของนักเรียน
6. ผลจากการสอน	นิยามชัดเจนว่าต้องเกิดอะไรในโรงเรียน สามารถตอบข้อสอบได้เกณฑ์ใด	ประเมินวิธีเรียน วิธีคิด และวิธีการ แก้ปัญหาด้วยวิธีหลากหลาย
7. วิธีการประเมิน	แบบทดสอบปรนัย มาตรฐานรูปแบบ เดียวกัน	ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้
8. มุมมองต่อผู้เรียน	ผู้รับภาระระหว่างเปล่า	มีศักยภาพ มีส่วนร่วมในการวางแผน การประเมิน
9. การขับเคลื่อนของ โรงเรียน	การทดสอบและคะแนนสอบ	ศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน
10. การตัดสินผู้เรียน	แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มเก่ง ปานกลาง อ่อน	ดูที่ความเจริญงอกงามของผู้เรียน
11. ทฤษฎีจิตวิทยา	พฤติกรรมนิยม	พัฒนาการมนุษย์
12. เกณฑ์การประเมิน	ปกปิด	เปิดเผย
13. การเรียนการสอน	ตามสาระของหลักสูตร	สัมพันธ์กับชีวิต
14. การเรียนรู้	รอบรู้ข้อเท็จจริง สารสนเทศต่างๆ	ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจแต่ละคนในการ ปรับเปลี่ยนเสริมต่อ
15. ความสำเร็จของ ผู้เรียน	บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามแบบทดสอบ	เตรียมชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ตลอดช่วงชีวิต

ไวเนอร์ และโคเฮน (Wiener; & Cohen. 1997) ได้สรุปเปรียบเทียบการประเมินแบบเก่ากับการประเมินที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังตาราง

ตารางเปรียบเทียบแนวคิดการประเมินแบบเก่ากับแนวคิดการประเมินแบบใหม่ (Wiener; & Cohen. 1997)

การประเมินแบบเก่า	การประเมินที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
1. เน้นพฤติกรรมพื้นฐาน (Simple Behavior)	1. เน้นพฤติกรรมที่เป็นความคิดซับซ้อนและวิธีการที่ใช้ในการเรียนรู้ (Complex Thinking & Learning Strategies)
2. แยกการเรียนและการสอบออกจากกัน	2. ไม่แยกการเรียนและการสอบออกจากกัน เปิดโอกาสให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง
3. วัดได้ในวงจำกัด (Reductive)	3. วัดได้อย่างกว้างขวาง (Expansive)
4. เชื้อในตัวเลข (Numbers) ที่ได้จากการสอบ	4. เชื้อในคำ (Words) ที่ใช้เขียนบรรยาย
5. ดึงการวัดออกจากบริบทของการเรียนการสอน	5. การวัดถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน
6. ครูเปรียบเสมือนผู้ประเมินภายนอก	6. ครูเป็นส่วนหนึ่งของการสอบ
7. เชื้อในการให้ผู้อื่นเป็นผู้ประเมิน	7. เชื้อในการประเมินตนเอง
8. มีเกณฑ์มาตรฐานเพื่อบ่งบอกความสำเร็จ	8. มีเกณฑ์หลากหลายตามสภาพ เพื่อบ่งบอกความสำเร็จ
9. เชื้อเรื่องความคิดเอกนัย (Convergent Thinking) และมีคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว	9. เชื้อเรื่องความคิดเอนกนัย (Divergent Thinking) และมีคำตอบที่หลากหลาย
10. เน้นการประเมินโดยแยกทักษะ	10. เน้นการประเมินโดยบูรณาการทักษะ
11. เน้นรายวิชา	11. เน้นสหวิทยาการ

จากทั้งสองตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดในด้านการประเมินการเรียนรู้ได้ปรับเปลี่ยนจากแนวคิดเดิม ซึ่งทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินการเรียนรู้ ตลอดจนเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิด อันส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีศึกษาในประเทศ มีอยู่หลายงานวิจัย ตัวอย่างเช่น

งานวิจัยในประเทศ

อรุวรรณ ชมวัฒนา และกัตติกา ตั้งธนาภานนท์ (2535) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาดนตรีศึกษาที่มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนดนตรีไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาใน ส่วนกลาง โดยสอบถามจากผู้บริหารผู้สอนดนตรีศึกษา พบว่าวิชาดนตรีศึกษามีส่วนส่งเสริมสนับสนุน ดนตรีไทย โดยนักเรียนได้รับความรู้จากวิชาดนตรีศึกษา ซึ่งเน้นหนักทางทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติและพบว่า ความถนัดทางดนตรีไทยของผู้สอนดนตรีศึกษามีผลต่อการเล่นดนตรีไทยของนักเรียน นอกจากนี้ยัง พบว่าอุปสรรคของการเรียนดนตรีไทย คือ ขาดเครื่องดนตรีไทย ขาดครูผู้สอน สถานที่เริ่มมีจำกัด และ วิธีการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทยใช้วิธีแบบตัวต่อตัว

ทัศไนย อายุเจริญ (2535) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยใน โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ขาดแคลนเครื่องดนตรี ไม่ได้รับการแนะนำจากกรณีศึกษาในการใช้และผลิตสื่อการสอนดนตรี ครูดนตรีมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดแคลนตู้เก็บสื่อการสอนดนตรี งบประมาณการผลิตและซ่อมแซมสื่อดนตรีไม่เพียงพอ ไม่มีงบประมาณ สำหรับจัดซื้อการสอนดนตรี และครูไม่มีทักษะในการผลิตสื่อดนตรี

ดวงเดือน คุปต์คาร (2541) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการสอนดนตรีไทย งานวิจัยประสิทธิภาพ ของชุดการสอนเรื่องสาระของทำนองเพลงไทยผ่านทักษะการขับร้องสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 พบสรุปได้ว่ากิจกรรมการสอนดนตรีในระดับประถมศึกษา ควรเน้นการปฏิบัติหลัก จะช่วยให้ผู้เรียน มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาดีขึ้น ผู้สอนจึงควรหาเทคนิคต่างๆ มาใช้ในกิจกรรมดนตรี ควรเน้นในทักษะใด ทักษะหนึ่งในแต่ละงานของการเรียนโดยมีทักษะอื่น

สมบัติ กระจ่างยุทธ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เสริมหลักสูตร ดนตรีมีการส่งครูเข้าอบรมประชุมสัมมนาการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรี แต่มีปัญหาขาดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอทั้งจำนวนนักเรียน ขาดห้องที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดนตรีโดยเฉพาะ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านดนตรีไทย

ณัฐพล ไพบูลย์สิริวัฒน์ (2542) ศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทยในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัด กิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย โรงเรียนทุกโรงเรียนมีนโยบายและวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมอย่างชัดเจน โดยจัดอยู่ในรูปของชมชน ผู้บริหารให้การสนับสนุนแต่ครูยังขาดทักษะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ดนตรีไทย ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่พบในการจัดกิจกรรม ได้แก่ ครูผู้รับผิดชอบยังขาดความรู้และ

ทักษะทางด้านดนตรีไทย เวลาไม่เพียงพอในการฝึกอบรม ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม และเครื่องดนตรีไทยไม่เพียงพอ ในการฝึกอบรมขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมและเครื่องดนตรีไทยไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ห้องดนตรี สื่อ ในการจัดกิจกรรมมีความพร้อม อยู่ในระดับปานกลาง

ลักขณา สังฆบุตร (2544) ศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมดนตรีเสริมหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านเป้าหมายการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมดนตรีไทย มีการส่งเสริมจัดตั้งให้เป็นชุมนุมมากกว่าการมุ่งให้นักเรียนปฏิบัติดนตรีไทย พบว่าปัญหาของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมทางด้านดนตรีไทย คือ มีปัญหาในด้านสถานที่และอุปกรณ์การสอน

พรทิภา ผลโพธิ์ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทชมรมครูดนตรีไทยต่อการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนดนตรีในระบบโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกชมรมครูดนตรีไทยจังหวัดลพบุรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทชมรมครูดนตรีไทยต่อการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนดนตรีในระบบโรงเรียน ทั้ง 8 ด้าน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมของระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง คือ ด้านการวัดผลและประเมินผลด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ชัชวาล มะลิซ้อน (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเล่นดนตรีไทยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จระดับมากในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเล่นดนตรีไทย คือ ปัจจัยด้านบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษา ด้านครูผู้รับผิดชอบดนตรีไทย ด้านนักเรียน และด้านวิทยากรภายนอก ส่วนปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ ระดับปานกลาง ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้ปกครอง ผู้ให้การนิเทศ คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน งบประมาณห้องดนตรี เครื่องดนตรี การประกาศและการแข่งขัน เวลาในการฝึกซ้อม การได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและผู้ปกครอง

วิมาลา ศิริพงษ์ (2534) ได้วิจัยเรื่อง การสืบสอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า การเล่าเรียนวิชาดนตรี ศิษย์มักเป็นไปในวิธีการดั้งเดิมของวิชาการดนตรีไทย ได้แก่ การถ่ายทอดโดยการบอกเล่า การถ่ายทอดวิชาจากครูสู่ศิษย์ยังคงอาศัยความจำเป็นหลัก โดยนัยนี้ศิษย์แต่ละคนจะมีความก้าวหน้าในวิชาการดนตรีไม่เสมอกัน แม้จะเริ่มหัดในเวลาไล่เลี่ยกัน คนที่มีความแม่นยำและฝึกฝนได้รวดเร็วกว่าก็จะได้รับการถ่ายทอดจากครูได้มากกว่า

สมชาย เขียมบางยุง (2545) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดชิมของชมรมดนตรีไทย มูลนิธิหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) กล่าวสรุปว่า การเรียนการสอนดนตรีไทยในยุคแรกๆ อยู่ในรูปแบบของมุขปาฐะ คือ การบอกเล่าให้จำ ทำให้ดูแล้วทำตาม เมื่อรูปแบบการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้อุบัติขึ้นตามอย่างตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาท สถานศึกษามีหน้าที่ให้การศึกษาดนตรีแทนสถาบัน

บ้าน วัด วัง ที่เคยเป็นอยู่ มีการจัดรูปแบบการเรียนการสอนตามอย่างตะวันตก สอนทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ จิตวิทยาทางดนตรี และองค์ประกอบของดนตรีไทย

งานค้นคว้าวิจัยในต่างประเทศ

ในปัจจุบัน มีศูนย์วิจัยทางด้านสหศาสตร์การดนตรีใหญ่ๆ อยู่หลายแห่งที่กำลังทำการวิจัยทั้งด้านดนตรีคลาสสิกและดนตรีพื้นเมืองต่างๆ มหาวิทยาลัยใหญ่หลายๆ แห่งในต่างประเทศ ได้เปิดรายวิชาใหม่ๆ ทางด้าน Information ด้วย ทั้งในสหรัฐอเมริกา ในยุโรปหรือแม้กระทั่งประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงของเรา สิงคโปร์ ใต้หวัน ก็มีนักวิจัยในสาขานี้อยู่หลายคน ในหลายแห่งมักเป็นโครงการร่วมมือระหว่างคณะทางด้านดนตรีหรือศิลปะกับคณะทางด้านเทคโนโลยีหรือวิทยาศาสตร์

การเรียนการสอนและงานวิจัยในประเทศไทย

ในประเทศไทยได้เริ่มมีการเปิดสอนสาขาเกี่ยวข้องกับดนตรีและเทคโนโลยีบ้างแล้ว เช่น วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งดูเหมือนจะเป็นสถานศึกษาเพียงแห่งเดียวที่เปิดได้เปิดแขนงวิชาเทคโนโลยีดนตรี วิชาที่เปิดสอนมีหลายวิชา เช่น เทคโนโลยีดนตรี (Music Technology) เทคนิคการบันทึกเสียงระบบดิจิทัล (Digital Recording Techniques) การบันทึกเสียงวงดนตรี (Ensemble Recording) ในกลุ่มวิชาบังคับ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (เอแบค) ได้บรรจุวิชาหลายวิชาทางด้านดนตรีและเทคโนโลยีแต่ยังอยู่ในกลุ่มวิชาเลือกของนักศึกษาที่เอกวิชาดนตรี เช่น Computer for Musician, Technology Tools for Song Writers, MIDI Recording, Song Demo Production, Music Production Using MIDI คณะศิลปกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการเปิดสอนวิชา Electro Acoustic and Computer Music บรรจุเป็นวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาที่เอกการประพันธ์เพลงในชั้นปริญญาโท